

Το βιβλίο αυτό εκδόθηκε την άνοιξη του 2012 από συντρόφους που συμμετέχουν και στηρίζουν το ΤΑΜΕΙΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ. (<http://tameio.espinblogs.net>)

Τα χρήματα από τη διακίνηση του βιβλίου θα διατεθούν για την ενίσχυση του ΤΑΜΕΙΟΥ το οποίο σε σταθερή και μνημιαία βάση καλύπτει τις υλικές ανάγκες δεκάδων φυλακισμένων αγωνιστών, εκφράζοντας και με αυτόν τον τρόπο την αλληλεγγύη μας.

Στηρίζουμε τους αγωνιζόμενους κρατούμενους...
ΥΛΙΚΑ, ΗΘΙΚΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΑ

**ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
ΚΑΙ
ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΗ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ**

A. M. Μονάνο

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Τα τρία κείμενα¹ που ακολουθούν μέσα στον μικρό αυτό τόμο, δηλαδή ο πρόλογός μου, το κυρίως κείμενο του συντρόφου και φίλου μου Αλφρέντο Μπονάνο και το επίμετρο, είναι κείμενα που γράφτηκαν σε διαφορετικές στιγμές μέσα όμως από τη φυλακή. Αυτό το επισημαίνω για να δώσω ένα επιπλέον στίγμα της πραγματικότητας όσον αφορά ένα θεμελιώδες, από αναρχικής επαναστατικής σκοπιάς, ζήτημα, όπως ήταν και εξακολουθεί ίσως όσο ποτέ άλλοτε να είναι σήμερα η υλοποίηση της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης.

Δύσκολο ζήτημα, όπως δύσκολοι εξακολουθούν να είναι οι καιροί και οι περιστάσεις εν μέσω των οποίων πορευόμαστε προς αυτόν το στόχο και που πέρα από τις διαφορές των λέξεων πολλοί άλλοι σύντροφοι, στο εσωτερικό του διεθνούς αναρχικού κινήματος, έχοντας αποφασίσει, είτε στο παρελθόν είτε στο παρόν να πορευτούν προς τα εκεί, συνάντησαν στο δρόμο τους ακόμη και το θάνατο, το βιολογικό όχι τον ιστορικό, ή, στη καλύτερη περίπτωση, παρόμοιες συνθήκες μ' αυτές που βιώνουμε εμείς αυτή τη στιγμή.

Δεν είναι δυνατό φυσικά να ισχυριστούμε ότι εμείς σαν αναρχικοί πρωτοτυπήσαμε ή πρωτοτυπούμε σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο αποφάσισε να πορευθεί, αν όχι προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης, τουλάχιστον προς μια οποιαδήποτε άλλη

---

¹ Τα δημοσιευμένα κείμενα είναι τελικά τέσσερα, αφού αποφάσισα να συμπεριλάβω μέσα σ' αυτά και το κείμενο του συντρόφου Πολύκαρπου Γεωργιάδη, που γράφτηκε τον Νοέμβριο του 2011, και παρότι ήρθε τυχαία στα χέρια μου εκτίμησα προσωπικά ότι κινείται σαφέστατα στο ίδιο πάνω – κάτω μήκος κύματος με τα ήδη προετοιμασμένα και μάλιστα στην προοπτική, κατά τα λεγόμενα του συγγραφέα, μιας αντιεξουσιαστικής κοινωνικής προοπτικής για τον εικοστό πρώτο αιώνα.

διαφορετική ιδέα και πρακτική ικανή να καταστρέψει ολικά την κοινωνία του κεφαλαίου και έτσι να γίνει ο επαναστατικός φορέας υλοποίησης της καινούργιας κοινωνίας.

Θα μας επιτραπεί όμως να υποστηρίξουμε ότι, όπως πιστεύω θα τεκμηριώσουμε με ικανοποιητικό τρόπο στις σελίδες που ακολουθούν, πρωτοτυπούμε όσον αφορά την ιδέα της ολικής καταστροφής του κεφαλαίου, δηλαδή του καπιταλισμού, ώστε μονάχα με αυτή την προϋπόθεση να καταστεί δυνατή η οικοδόμηση, μέσα από τα ερείπια, της μελλοντικής απελευθερωμένης κοινωνίας, σήμερα, δεδομένων των γενικότερων κοινωνικών συνθηκών που επικρατούν. Λέμε δηλαδή κάτι το εντελώς διαφορετικό από οποιονδήποτε άλλον -πολλών αναρχικών συμπεριλαμβανομένων- που κινείται πρακτικά προς την επαναστατική κοινωνική κατεύθυνση.

Με δυο λόγια, λέμε ότι η κοινωνική επανάσταση, που αντιστοιχεί για εμάς τους αναρχικούς σε συνθήκες έναρξης της υλοποίησης της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης, πρέπει υποχρεωτικά σήμερα να περάσει από το δρόμο της ολικής καταστροφής, διότι δυστυχώς ή ευτυχώς δεν υπάρχουν, κατά την άποψή μας, άλλες εναλλακτικές λύσεις. Σε διαφορετική περίπτωση θα πρόκειται για ένα καινούργιο ιδεολογικό και πρακτικό ατόπημα, εφάμιλλο, αν όχι χειρότερο, των αποτυχημένων λαϊκών εξεγέρσεων και επαναστάσεων που η ανθρωπότητα έζησε τα τελευταία 150 χρόνια.

Ας προσπαθήσουμε όμως να πιάσουμε τα πράγματα με μια σειρά. Η θεωρητική έννοια της ολικής καταστροφής του κεφαλαίου που διατυπώνουμε εδώ, σε συνάρτηση με την θεωρητική έννοια της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης, αποτελούν ένα αδιάσπαστο δίπολο, μια αμφίδρομη δηλαδή σχέση που για να καταστεί πρακτικά λειτουργική και υλοποιήσιμη δεν είναι δυνατό να διαχωριστεί σαν τέτοια, θα έχανε σε αντίθετη περίπτωση κάθε πρακτική αξία, δηλαδή θα στερούνταν απολύτως επαναστατικού κοινωνικού νοήματος.

Το γεγονός αυτό οφείλω να το επισημάνω στον πρόλογό μου, διότι, όπως διατυπώνεται και μέσα στο κείμενο του Α. Μπονάνο, αφενός η έννοια της αυτοδιαχείρισης πρέπει σήμερα να επαναπροσδιοριστεί ριζικά από επαναστατικής αναρχικής σκοπιάς γιατί έχει χάσει πλέον το νόημά της εξαιτίας της αφομοιωτικής χρήσης που υπέστη κατά τη διάρκεια των τελευταίων 40 χρόνων από πλευράς του αντίπαλου και, αφετέρου, για να προσπαθήσω να υπενθυμίσω τόσο στους συντρόφους όσο και σε πιθανούς άλλους αναγνώστες αυτών των κειμένων ότι η έννοια της ολικής καταστροφής ως μεθοδολογία δράσης και αυτή της συγγένειας ως οργανωτικό σημείο αναφοράς και συσπείρωσης αποτελούν τα θεμελιώδη δομικά χαρακτηριστικά της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης, σύμφωνα

με τη δική μας προσέγγιση, και είναι έννοιες που ήδη έχουμε αναλύσει και επεξεργαστεί στο εσωτερικό του αναρχικού κινήματος στην Ελλάδα τουλάχιστον κατά τα τελευταία 25 χρόνια. Η πιο πρόσφατη ευκαιρία υπήρξε το 2009 με αφορμή την έκδοση του βιβλίου μας «Κυριαρχία και εξέγερση στην μεταβιομηχανική κοινωνία, εσωκλεισμένοι και αποκλεισμένοι». Σε αυτές λοιπόν τις δύο έννοιες-κλειδιά για την κατανόηση της ανάλυσης μας θα προσπαθήσουμε να εμβαθύνουμε περισσότερο στην κατεύθυνση της υλοποίησης αυτή τη φορά του γενικευμένου αυτοδιαχειριστικού κοινωνικού σχεδίου.

Όμως εκτός από την πρακτική υλοποίηση της ολικής καταστροφής του παλιού κόσμου και την ταυτόχρονη ανάδυση, μέσα από τα ερείπια, των νέων μορφών ανθρωπίνης συγγένειας που θα είναι με τη σειρά τους φορείς των νέων μορφών παραγωγής καταστάσεων και προϊόντων, που θα αντιστοιχούν σε εντελώς ανανεωμένες ανθρώπινες αναγκαιότητες, η γενικευμένη κοινωνική αυτοδιαχείριση θα είναι επίσης και κατά συνέπεια μια διαδικασία ανάπτυξης και προώθησης της υποκειμενικής συνειδητότητας του κάθε ατόμου, μια βαθιά διαδικασία ενδοσκοπήσης με αποτέλεσμα την ποιοτική αύξηση της κοινωνικής συνειδησιακής υπόστασης του υποκειμένου. Με άλλα λόγια, ο νέος άνθρωπος θα διαθέτει και κοινωνική συνείδηση, πράγμα το οποίο σήμερα εξακολουθεί να στερείται κατά κανόνα, μέσα σε συνθήκες καπιταλιστικής ζούγκλας και κρατικής ευτέλειας.

Ο αναγνώστης αυτών των κειμένων θα διαπιστώσει με τη σειρά του ότι δεν προσφέρονται έτοιμες λύσεις σε κανένα απολύτως ζήτημα από αυτά τα οποία ανοίγονται. Το αντίθετο συμβαίνει, δηλαδή διευρύνονται οι προβληματισμοί που θα συναντήσουμε μέσα στη μεγάλη πορεία που υπολείπεται ακόμη για τη κοινωνική υλοποίηση της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο, η γενικευμένη αυτοδιαχείριση δεν είναι ένα πολιτικό ζήτημα – όταν η πολιτική του κεφαλαίου στην κρατική ή την αγοραία της μορφή έκανε λόγο για αυτοδιαχείριση στο παρελθόν, αυτό σήμαινε πρακτικά την αφομοίωση του κινήματος των εκμεταλλευόμενων στο σφαιρικό μηχανισμό του κεφαλαίου – αλλά βαθιά κοινωνικό και αφορά το μέλλον της εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών όπως τις γνωρίζουμε σήμερα. Οι επαναστάτες αναρχικοί δεν μπορούν κατά συνέπεια να λύσουν από μόνοι τους αυτό το ζήτημα, γιατί αυτό ανήκει στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων ολόκληρης της κοινωνίας, της οποίας οι αναρχικοί αποτελούσαν και αποτελούν μικρή μειοψηφία.

Μπορούν μονάχα με τη μειοψηφική τους δράση, όταν αυτή τοποθετείται με σωστό τρόπο μέσα στα πράγματα, να ωθήσουν λιγότερο ή περισσότερο όλους τους υπόλοιπους προς αυτήν τη κατεύθυνση. Όμως αυτή είναι μια

κοινωνική δουλειά που οι επαναστάτες αναρχικοί ανέκαθεν επωμίστηκαν και συνεχίζουν να επωμίζονται αναλαμβάνοντας κατά κανόνα πλήρως το κόστος και το βάρος αυτής της κοινωνικής υπευθυνότητας.

Οι λεγόμενοι ενδιάμεσοι αγώνες αλλά και οποιασδήποτε άλλης μορφής, στους οποίους οι αναρχικοί σε γενικές γραμμές συμμετέχουν και προωθούν ενεργά αυτήν τη στιγμή, δεν αποτελούν παρά μικρούς ή μεγαλύτερους πειραματισμούς αυτοδιαχείρισης του κοινωνικού αγώνα σε εξέλιξη, προπομπούς ενός ευρύτερου μελλοντικού γενικευμένου αυτοδιαχειριστικού κοινωνικού σχεδίου.

Χρήστος Στρατηγόπουλος

Καταστροφή του κεφαλαίου και γενικευμένη αυτοδιαχείριση

Είναι καιρός πλέον ώστε απ' τη λέξη αυτοδιαχείριση να μπορέσουν να προκύψουν διαφορετικά νοήματα. Αυτά τα οποία ισχύουν εδώ και περίπου 40 χρόνια δεν αντιστοιχούν πια στη πραγματικότητα.

Θα προχωρήσουμε χωρίς φυσικά να πριμοδοτήσουμε την περιέργεια των αναγνωστών που είναι παθιασμένοι με την οικονομία.

Αυτή η επιστήμη των απατεώνων δε διαθέτει σταθερά σημεία αναφοράς, ούτε καν για το ίδιο το κεφάλαιο, και οι υποκριτικοί της νόμοι δεν είναι τίποτε περισσότερο από μια ρητορική επιβεβαίωση όλων όσων το κεφάλαιο πραγματοποίησε ήδη σε καταστροφές και σφαγές. Δεν υπάρχουν θεωρίες προερχόμενες από την οικονομία για να στρατολογηθούν στο επαναστατικό στρατόπεδο. Όλοι αυτοί, συμπεριλαμβανόμενων και των αναρχικών, που ξεκίνησαν απ' αυτή την επονομαζόμενη επιστήμη ώστε να φτιάξουν έναν «καλύτερο κόσμο» κατέληξαν μέσα σε ενοχλητικές φαντασιώσεις. Η ανάπτυξη οικονομικών θεωριών που διατείνονται ότι λένε την αλήθεια δεν είναι αυτό που ο αναγνώστης θα μπορέσει να βρει μέσα σ' αυτές τις σελίδες.

Δεν χρειάζεται εξάλλου να διαθέτει κάποιος μεγάλο ταλέντο για να καταπιαστεί με την οικονομία, αρκεί να δούμε τις επιχειρησιακές πρακτικές των καπιταλιστών, αυτοί οι τελευταίοι πρέπει σίγουρα να διαθέτουν ταλέντο. Είναι οι επιχειρηματίες που ανοίγουν το δρόμο, με το μαχαίρι ανάμεσα στα δόντια, που γραπώνουν και δαγκώνουν, που νικούν και χάνουν. Οι οικονομολόγοι συχνά κάθονται πάνω στο άρμα του νικητή, φορώντας όμως τα ρούχα του σκλάβου.

Μια οικονομική θεωρία στηρίζεται πάνω στη παραγωγική πρακτική. Μεταβαλλόμενη αυτή η τελευταία για τις αναγκαιότητες της αγοράς και της εκμετάλλευσης που το κεφάλαιο επιβάλλει παντού, η θεωρία εκπίπτει και αντικαθίσταται από μια άλλη.

Στο τέλος, ακόμη και η αυτοδιαχείριση (ποια όμως;) υιοθετήθηκε από το κεφάλαιο και σύρθηκε κυριολεκτικά σε μια πλήρη απονευρωτική εξουδετέρωση. Φυσικά και δε μιλάμε εδώ για αυτού του είδους την αυτοδιαχείριση και θα δούμε το γιατί. Επρόκειτο σ' εκείνες τις περιπτώσεις για μια απλή συνδιαχείριση, όπως τη βίωσαν οι Γερμανοί και Σουηδοί σύντροφοι πριν 30 χρόνια. Να πουλάς αφομοιωτικά ή κατασταλτικά εργαλεία για επαναστατικά εργαλεία αποτελεί ενοχλητική πολυλογία.

Όποιος υφίσταται την εκμετάλλευση και υποφέρει βρίσκεται σε μια επίπονη κατάσταση σκλαβιάς. Ο εργαζόμενος είναι ο σύγχρονος σκλάβος, σε τίποτα διαφορετικός από τον σκλάβο της αρχαιότητας. Να τον ανακουφίζεις με μια ωραία οικονομική θεωρία σημαίνει να τον φτύνεις στα μούτρα.

Κανένας απολύτως οίκτος δεν πρέπει να υπάρχει για αυτούς που δικαιολογούν την εξαθλίωση του άλλου, για αυτούς που κερδίζουν τη δική τους προνομιακή κατάσταση βοηθώντας όποιον κρατά στο χέρι το μαστίγιο με το οποίο κατορθώνει να συνεχιστεί η δουλειά των σκλάβων.

Είναι αυτοί οι βοηθοί οι πραγματικοί άθλιοι, περισσότερο από τους ίδιους τους καπιταλιστές.

Αν η οικονομία ήταν μια επιστήμη, θα έπρεπε να προσαρμοζόταν από μόνη της στο κόσμο της παραγωγής και θα έπρεπε να υποχρεωνόταν να ακολουθήσει τη γενική πορεία της επιστήμης, μ' όλες τις αναθεωρήσεις και τις ανισορροπίες της, τις ατέλειες και τα σκιάχτρα της. Αντίθετα όμως, η οικονομία συνεχίζει να σκέφτεται ακόμη ότι μετρά τον κόσμο με τις δικές της φόρμουλες, οι οποίες εντωμεταξύ έχουν καταντήσει γελοίες ασκήσεις εγχειριδίων.

Παρακολούθησα προσεκτικά κατά τις τελευταίες δεκαετίες τις κωμικές περιπέτειες αυτής της επιστήμης με τα εύθραυστα πόδια. Δε βρήκα καμιά απολύτως θεωρία που να αξίζει τον κόπο να αποκληθεί με αυτό το όνομα.

Το θεώρημα των Μοντιλιάνι – Ταραντέλι αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα των παραπάνω διαπιστώσεων. Φτιάχτε μια κυβέρνηση που να είναι ικανή να κυβερνά για μεγάλα χρονικά διαστήματα, να πραγματοποιεί τις μεταρρυθμίσεις, και μπορείτε να επαναθεμελιώσετε την εκμετάλλευση επάνω στην ελαστικοποίηση. Μην ανησυχείτε, τα υπόλοιπα (η παγκοσμιο-

οποίηση πάνω απ' όλα) θα έλθουν μόνα τους. Αρκεί να μη γίνονται πολύ απότομες κινήσεις, διαφορετικά όποιος υπομένει το μαστίγιο θα μπορούσε να αισθανθεί την εναλλαγή των ραπισμάτων που δέχεται.

Η διαρκής πενία της οικονομίας μπορεί να συνοψισθεί μέσα στην ίδια την έννοια της κρίσης, η οποία δεν αξίζει ούτε καν μια δική της καθαυτή θεωρία. Οι διάφορες φυσιολογικές δυσλειτουργίες του κεφαλαίου έγιναν ανέκαθεν αντιληπτές σαν «κρίση» και διαγνώστηκαν συνταγές για την αντιμετώπισή τους που σχεδόν πάντα αποδείχτηκαν χειρότερες από το ίδιο το κακό. Το ωραίο αυτής της υπόθεσης είναι ότι ορισμένοι επαναστάτες εξουσιαστικής κοπής, συχνά μαρξιστικής προέλευσης, εξακολουθούν ακόμα σήμερα να υποστηρίζουν αυτό το παραλογισμό και μαζί τους όχι λίγοι αναρχικοί, οι οποίοι για μεγάλο χρονικό διάστημα νήστευαν από οικονομία. Δεν ισχυριζόμαστε φυσικά ότι η παρούσα μελέτη μπορεί να καταγράψει τη διαφορά, όμως σίγουρα επιτρέπει μια πιο εμβραθυμένη προσέγγιση του προβλήματος. Ενυπάρχει μια κάποια αμνηχανία, αν όχι σύγχυση, όσον αφορά την προσέγγιση της θεμελιώδους επιστήμης του κεφαλαίου και δεν γίνεται αντιληπτό ότι, όταν βγάλουμε το λούστρο του βερνικιού (σχεδόν πάντοτε μαθηματικού τύπου), το υπόλοιπο αποτελεί απόλυτη γύμνια.

Ίσως στο παρελθόν διέπραξα το σφάλμα να μιλήσω με υπερβολική επιφύλαξη αναφερόμενος σε οικονομικά ζητήματα τα οποία σχετίζονται με οργανωτικά προβλήματα της αυτοδιαχείρισης. Είναι καιρός να απομακρυνθούμε μαζί από αυτήν την επιφύλαξη.

Η αυτοδιαχείριση δε θα πρέπει να συγχέεται με τον αυτοκαθορισμό. Αυτού του είδους η επικάλυψη προκάλεσε περισσότερες από τις αναγκαίες ζημιές. Ο αυτοκαθορισμός είναι αυτό το πράγμα που η θέληση επιβάλλει διαρκώς στο άτομο χωρίς ανάπαυλα, σαν ένα ασταμάτητο υδραυλικό σφυρί. Πρέπει να θέλεις, αυτή είναι η διαταγή της θέλησης, και αυτή η θέληση είναι ο εαυτός σου. Ένας κλειστός κύκλος. Μια τυφλή προοπτική. Μέσα σ' αυτόν το κύκλο συγκεντρώνονται οι αξίες, η ουσία της ζωής και η δυνατότητα οποιουδήποτε σχεδίου που δίνει νόημα στην ίδια τη ζωή. Όμως αυτός ο κύκλος παραμένει πάντοτε κλειστός. Πάνω σε τι πράγμα μπορώ να θεμελιώσω τον αυτοκαθορισμό μου; Φυσικά πάνω στον εαυτό μου, μ' όλα τα όριά μου. Έτσι γίνομαι η μονάδα μέτρησης για να κρίνω τον κόσμο που με περιβάλλει και σκέφτομαι ότι είμαι το κέντρο και η συμπύκνωση αυτού του κόσμου. Κατά κανόνα, όποιος σκέφτεται μ' αυτό τον τρόπο θέλει να έχει πάντα δίκιο. Δυστυχής προοπτική οποιουδήποτε κύκλου. Αυτό ακριβώς φτάνει την αυτόματη τελειότητα στον ανόητο που, μη μπορώντας να κάνει κάτι διαφορετικό, αυτοκαθορίζει την ανοησία του.

Ο αυτοκαθορισμός αποτελεί μια αντίθεση της αυτοδιαχείρισης. Θα το δούμε κατά τη διάρκεια αυτών των σελίδων, για την ώρα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η πρώτη έννοια περικλείεται μέσα στη θέληση, ενώ η δεύτερη διανοίγεται μέσα στη συγγένεια. Η θέληση εξυψώνει τον εαυτό της και κινείται ευθεία όπως ένα τρένο, θέλει να θέλει μέχρι βάθους. Να διανοίξουμε ελεύθερους ορίζοντες στη ζωή μας σημαίνει να φτιάξουμε τους εαυτούς μας σαν μια μηχανή της πράξης, η συγγένεια αναζητά τον άλλο και είναι διατεθειμένη να τον αποδεχθεί μέχρι το πιο ευαίσθητο σημείο του. Όμως αυτή ακριβώς η άποψη της αυτοδιαχείρισης αναλύθηκε φευγαλέα προτιμώντας να μιλήσουμε για αυτοδιαχείριση της παραγωγής και του αγώνα.

Ο αυτοκαθορισμός είναι ένας μεγεθυντικός φακός στραμμένος στο εσωτερικό, σκάβει και καταχωρεί, όμως μονάχα αυτό που υπάρχει δεν μπορεί να φέρει μέσα αυτό που βρίσκεται έξω. Αυτό το γεγονός παράγει μια στενή αντίληψη του κόσμου, γιατί είναι ακριβής και συγκεντροποιημένη, επιπλέον θεμελιωμένη πάνω στην κατοχή της αλήθειας.

Ο άλλος, και οι πιθανές πολυλογίες του, μου προκύπτουν μακρινά γεγονότα, δεν έχω ούτε καν την ευχαρίστηση να τον θεωρήσω έναν ανόητο, κατά συνέπεια μη συγγενή μ' εμένα. Θέτω, καθοριζόμενος από μόνος μου, ένα άλλο σταθερό σημείο από το οποίο δεν μπορώ να μετακινηθώ, είμαι εγώ που καθορίζω το παιχνίδι και η σαφήνεια και η αναμπουμπούλα των γεγονότων δεν με επηρεάζουν. Το αυτοκαθοριζόμενο πλαίσίό μου με περικλείει και με ανακουφίζει, με κάνει να νοιώθω σιγουριά. Όποιος αυτοκαθορίζεται ζει φυλακισμένος του ίδιου του εαυτού, κινείται μέσα σ' ένα έδαφος το οποίο σπέρνεται και καλλιεργείται μονάχα από τη δική του θέληση. Δεν υπάρχει τίποτ' άλλο.

Η συγγένεια με τον άλλο δεν είναι η συλλογικότητα, κατά συνέπεια ο κόσμος που κυριαρχείται από την πολιτική του κεφαλαίου, αλλά είναι ένα σημείο αναφοράς το οποίο είμαι διατεθειμένος να λάβω υπόψη μου. Δεν έχω τα πόδια στη πολιτική και το κεφάλι στην αυτοδιαχείριση, οικοδομώ μαζί με τον άλλο ένα πείραμα που θέλει να είναι διαφορετικό.

*

Όμως σε τι πράγμα θέλω να συνίσταται αυτή η διαφορετικότητα; Αυτό είναι το ζήτημα. Η αυτοδιαχείριση της παραγωγής είναι μονάχα μια χλωμή αντανάκλαση της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης. Όταν η πρώτη υλοποιήθηκε, επρόκειτο για ένα πείραμα αυτοεκμετάλλευσης και όχι σίγουρα

απελευθέρωσης. Η αυτοδιαχείριση του αγώνα, από την πλευρά της, είναι οικοδόμηση επιθετικών εργαλείων, απομάκρυνση από ψευδεπίγραφες συνεργασίες παραπλανητικού χαρακτήρα, επαναστατικό σχέδιο κλπ. Όμως τι ακριβώς είναι η διαφορετικότητα;

Η διαφορετικότητα είναι ακόμη παραπέρα, ακόμη μακρύτερα. Η διαφορετικότητα είναι το χάος, η άρνηση των κανόνων, η αναρχία. Όμως πώς ακριβώς μπορώ να φέρω το χάος μέσα στη παραγωγή και στον αγώνα αν χρειάζομαι μέσα παραγωγής και αγορές, από τη μια πλευρά, και από την άλλη χρειάζομαι ένα επιθετικό σχέδιο; Δεν μπορώ. Να γιατί κάθε συζήτηση για την αυτοδιαχείριση είναι προορισμένη να απομακρυνθεί από τη διαφορετικότητα, να συμβιβαστεί με το χάος, να οργανώσει και να παράξει μοντέλα δράσης.

Όμως, η σημαντική άποψη του χάους, όσο μας αφορά, είναι να έχουμε υπόψη μας ότι κατά τη διάρκεια της αυτοδιαχείρισης δεν είναι δυνατό τα πάντα να οδηγηθούν στα παραγωγικά μοντέλα στα οποία μας έχει συνηθίσει το κεφάλαιο ή στις παραδοσιακές μορφές συνδικαλιστικού αγώνα. Μέσα στην αυτοδιαχείριση ενυπάρχει μια άνθιση τυπικών και ουσιαστικών νεωτερισμών, δυνάμεων και σχεδίων, διαπλοκών μεταξύ παραγωγής και καταστροφής, μεταξύ πράξης και δράσης, μεταξύ δημιουργίας νέων προϊόντων και επίθεσης στον ταξικό εχθρό, καταστρέφοντας παλιά προϊόντα, συσσωρευμένο πλούτο και αμετανόητες καπιταλιστικές συνήθειες και νοοτροπίες.

Κοντολογίς χρειάζεται να ανοιχτεί η πόρτα στο διαφορετικό, ακόμη και στο τερατώδες διαφορετικό, δηλαδή σ' αυτό που η κωδικοποιημένη κανονικότητα του κεφαλαίου μάς έκανε να θεωρούμε τερατώδες. Και αυτό μπορεί να συμβεί παράγοντας διαφορετικά, αντικείμενα διαφορετικά και αγωνιζόμενοι διαφορετικά. Μεταξύ των παλιών και των νέων μοντέλων, των παλιών και των νέων θεωριών, πρέπει να υπάρξει ένα ριζοσπαστικό όριο και όχι μια καλόπιστη και αμοιβαία συναποδοχή. Αυτή είναι μια καινούρια αντίληψη της συγγένειας μέσα στον αγώνα και της αυτοδιαχειριζόμενης συνεργασίας μέσα στη παραγωγή, όλα αυτά θεμελιωμένα πάνω σε μια διαφοροποίηση μεταξύ του αγώνα ο οποίος διαφοροποιείται, αλλά δεν αντιτίθεται στη παραγωγή, αντίθετα καθρεφτίζεται σ' αυτή και βρίσκει μέσα σ' αυτή στοιχεία περαιτέρω ανάπτυξης ώστε η αυτοδιαχείριση να αντανakλά μια καινούρια και ισχυρή μεταβολή της φύσης, μια φύση η οποία στο σημείο το οποίο βρισκόμαστε δεν μπορεί πλέον να διαχωριστεί από την τυφλή ιδεολογία της παραγωγικότητας του κεφαλαίου. Τώρα αυτή η διαφοροποίηση είναι πρώτα απ' όλα συνείδηση του εαυτού μας

σε μια μέθοδο που εισχωρεί μέσα στα κύτταρα του ατόμου και καθορίζει εναλλακτικούς ρυθμούς, και ορισμένες φορές ακόμη και αντιθετικούς. Δεν πρόκειται για την αντικατάσταση ενός διακοσμητικού προφίλ από ένα άλλο, αλλά για το ξερίζωμα ενός παλιού κόσμου από τα θεμέλιά του, ενός κόσμου που ο χρόνος του πλέον εξέπνευσε και που έχει περιτυλίξει τον άνθρωπο μέσα στο νεκρομανδύα του. Χαράζοντας τους κανόνες της βουβωνικής πανώλης που διέπουν τον κόσμο, ο αγώνας τον κάνει να εκραγεί και όλος ο βόρβωρος που καλύπτει τα πράγματα της πολιτικής έρχεται στην επιφάνεια κοχλάζοντας. Η καταστροφή δεν μπορεί να αποκόψει ένα σάπιο από ένα υγιές σώμα, αυτή είναι ήδη μια παλιά πεποίθηση που αποδείχτηκε αβάσιμη, πρέπει να μηδενίσει την άμορφη έκφραση της συλλογικής ζωής που θεμελιώνεται πάνω στη πολιτική, δεν μπορεί από θέση παρατηρητή να εκδηλώνει αυταρέσκεια για το έργο της, θεωρώντας αυτό το οποίο απέσπασε σαν ένα πολύτιμο τρόπαιο.

*

Φυσικά, μέσα στη πρακτική προοπτική του αυτοδιαχειριζόμενου αγώνα, η συγγένεια ενεργεί παράγοντας ευκαιρίες, μερικές φορές ελάχιστες, ικανές να απελευθερώσουν εναπομένουσες δυνάμεις και εξαναγκαστικούς μηχανισμούς. Όμως μετά χρειάζεται να προχωρήσει παραπέρα. Η παραγωγική άποψη παίρνει αποφασιστικά το πάνω χέρι και το γεγονός αυτό δεν μπορεί να παραμείνει πολύ καιρό μέσα στο πλαίσιο των ευκαιριών, πρέπει να διαθέτει ένα προληπτικό σχέδιο όσο το δυνατό πιο ευρύ μέχρι του σημείου να περικλείσει την κοινωνία στο σύνολό της. Αυτό το τεράστιο κύμα ξεσπά και εξελίσσεται, ή διαφορετικά όλα αυτά οπισθοδρομούν μέσα στη φάση του αγώνα, που έχει ακόμη προπαρασκευαστικά και ευκαιριακά χαρακτηριστικά, μη αποφασιστικής σημασίας.

Τον αυτοδιαχειριζόμενο κόσμο είναι δυνατό να τον αποκαλέσουμε «καινούριο κόσμο» ακόμη και αν αυτός ο προσδιορισμός των επαναστατών συνδικαλιστών του παρελθόντος είναι ήδη αρκετά αυθαίρετος, όμως χρειάζεται να συμφωνήσουμε σχετικά με το «νεωτερισμό». Δεν πρόκειται τόσο για καινούριες σχέσεις, πολλές φορές τερατωδώς αφάνταστες, αυτή είναι η λιγότερο ενδιαφέρουσα άποψη, όσο για καινούριες καταστρεπτικές δυνάμεις οι οποίες διανοίγονται κατά τη διάρκεια της ίδιας της δράσης του αγώνα και της παραγωγής.

Όλα αυτά που συμβαίνουν μέσα στο πλαίσιο αυτής της διπλού χαρακτήρα αυτοδιαχειριστικής διαδικασίας (αγώνας – παραγωγή) επιδρούν αμφίδρομα, αναπτύσσονται υβριδικά σε απρόσμενες ανθοφορίες, συχνά ακατανόητες, με τις οποίες ποτέ πριν δεν έχουμε πειραματιστεί, που χρειάζο-

νται θάρρος και σταθερό χέρι, δύο στοιχεία τα οποία οι σημερινοί σκλάβοι, οι εργαζόμενοι, έχουν απολέσει σχεδόν εξολοκλήρου. Και όμως θα είναι ακριβώς αυτοί, στο εσωτερικό της καταστρεπτικής διαδικασίας, και ο κόσμος τους μέσα στην ίδια του την κατάρρευση που θα επαναφέρουν στη κυκλοφορία το θάρρος και το σταθερό χέρι. Το καινούριο πηγάζει έτσι από το παλιό κατ' αυτόν τον απρόσμενο τρόπο. Αλλάζουν οι μορφές των κοινωνικών σχέσεων, εκρήγνυνται, όχι οι αντιθέσεις που έχουν αποκοιμηθεί μέσα στο νεκροταφείο του συμμετοχικού κομφορμισμού, αλλά οι ολικές σχέσεις κοινωνικά ολοκληρωμένες, που αποτελούν την κοινωνία στο σύνολό της. Δε μιλώ για αγωνιστικές ευκαιρίες, αλλά για ένα αγώνα που πραγματοποίησε την επαναστατική του ευκαιρία, έναν αυτοδιαχειριζόμενο αγώνα που δε θεωρητικοποιεί ευχαριστημένος ή δυσαρεστημένος την ολοκλήρωσή του, αλλά που προχωρεί πέρα από οποιαδήποτε δυνατή ευκαιρία και αρνείται τη συνδιαλλαγή με κάτι το παλιό που θέλει να επιζήσει και αναζητά κάθε τρόπο ώστε να επανεμφανιστεί τροποποιημένο και ελκυστικό.

Η αυτοδιαχείριση είναι ακριβώς αυτή η περιπέτεια εποχικών διαστάσεων, αυτή ακριβώς η έφοδος του νέου στο παλιό, αυτή ακριβώς η καταστροφή χωρίς ενεργά κατάλοιπα, αυτή η γονιμοποίηση που δημιουργεί και γεμίζει με υλικό καινούριες μορφές της ζωής. Δεν μπορούμε πλέον να περιχαράκωνουμε την αυτοδιαχείριση μέσα στα πλαίσια της εποχής της παραγωγής, όταν θεωρούνταν στα σοβαρά ότι η επανάσταση θα ήταν μια απλή απαλλοτρίωση των παραγωγικών μέσων, μια αλλαγή φρουράς. Έτσι συνηθιζόταν να λέγεται πριν 40 χρόνια, σήμερα δεν είμαι σε θέση ούτε καν να γυρίσω να φανταστώ τις βάσεις εκείνης της κατάστασης και εκείνης της τυφλότητας. Προσωπικά θεώρησα ανέφικτη αυτού του είδους τη μεταβολή, σωστό προθάλαμο ενός είδους κατάληψης των χειμερινών ανακτόρων. Σε κάθε περίπτωση ο χρόνος έχει πλέον λήξει και τα παιχνίδια έχουν τελειώσει, η επίκληση συνθηκών που είναι προ πολλού νεκρές αποτελεί ιστορική φαγούρα ή, σε διαφορετική περίπτωση, βλακώδες κομματικό συμφέρον. Η καταστροφή είναι τώρα η μοναδική πραγματοποιήσιμη διαδρομή για τον αγώνα και την αυτοδιαχειριζόμενη παραγωγή, αποτελεί επίπονη αλλά αναπόφευκτη διαπίστωση. Μήπως άραγε το γεγονός αποτελεί απώλεια, μια ανεπανόρθωτη απώλεια; Δεν το γνωρίζω. Αυτό το οποίο χάθηκε είναι ένας κόσμος, ένας ολόκληρος κόσμος που δεν μας ανήκε ποτέ. Και εξάλλου, οι κόσμοι πεθαίνουν γέροι και ξαναγεννιούνται μωρά, η ζωή είναι αυτή ακριβώς η εναλλακτική ολοκλήρωση και άνθιση.

*

Όμως χρειάζεται να γίνει αντιληπτό αυτό το οποίο χάνεται και έτσι να συνεισφέρουμε καλύτερα στην απώλειά του, σε αντίθετη περίπτωση δε θα μπορέσει να γίνει αντιληπτό αυτό το καινούριο που έρχεται, που χαρακτηρίζεται από άγνωστους ως τώρα ρυθμούς. Πρέπει να πεισθούμε ότι δεν πρόκειται περί μετριασμού μιας ποινής ή περί καταπράυνσης μιας απώλειας, αλλά για το άνοιγμα των πανιών προς το μέλλον.

Χρειάζεται να είμαστε υπερήφανοι για αυτήν την αντιμαχία και τη σύγκρουση των κόσμων σε μεταβολή, μια διαδικασία πρωτοφανή, στην οποία συμμετέχουμε εμείς με την αυτοδιαχείριση του αγώνα και της παραγωγής. Και πώς θα ήταν άλλωστε δυνατό να μη δικαιώσουμε μια παρόμοια υπερηφάνεια; Πρόκειται για μια μεταβολή εποχιακής εμβέλειας, δε συνέβη ποτέ πριν στην ιστορία και πρέπει να είναι ακριβώς αυτό το γεγονός μοναδικό ή θα αποτελέσει μια επιπλέον φάρσα για κοντινούς εξαντλημένους θεατές που όμως θα είναι ανίκανοι να καταλάβουν.

*

Είναι δυνατό αυτή την ανατρεπτική περιπέτεια να αρχίσουμε να την προετοιμάζουμε από τώρα; Αυτό είναι ακριβώς που πολλοί αναρωτιούνται, αν και στη πραγματικότητα απευθύνουν την ερώτηση σε κάτι που είναι περισσότερο σταθερό, που το φαντάζονται σαν μελλοντική κοινωνία, πραγματοποιημένη ελευθερία, αναρχία κλπ. Το ζήτημα είναι ότι, όσον αφορά ουτοπικές υποθέσεις δίνω τη σκυτάλη σε κάποιον άλλο, δεν αποτελούν δική μου ειδικότητα, εδώ μέσα σ' αυτό το κείμενο γίνεται αναφορά στην αυτοδιαχείριση του αγώνα και της παραγωγής εννοούμενων σε ριζική καταστροφή του παλιού κόσμου και είναι ακριβώς σ' αυτό που θέλω να απαντήσω. Είναι δυνατό να αρχίσουμε από τώρα μονάχα με την προϋπόθεση ότι κατανοούμε το πάθος αυτού του οποίου συζητούμε, το σκίρτημα της επαναστατικής καρδιάς στο εσωτερικό ενός αγωνιστικού σχεδίου που θα μπορούσε να παρουσιάσει ακατάλληλες επιγραφές. Και επειδή εδώ δεν πρόκειται για ζήτημα λέξεων, η «Αυτοδιαχείριση» είναι χρήσιμη και γόνιμη όταν αντιστοιχεί στο σχέδιο που παρουσιάζουμε εδώ, δηλαδή αυτό που γίνεται άμεσα κατανοητό.

*

Το πάθος είναι η ανθρώπινη συγκίνηση που μας συνεπαίρνει όλους όταν η μοίρα μάς καλεί σε μια καταστρεπτική αποστολή. Σε μια εποχή σχεδίων,

μεθόδων και ορθολογισμών, η αυτοδιαχείριση διατρέχει τον κίνδυνο να απολέσει αυτήν ακριβώς την καταστρεπτική της βάση και να εμφανιστεί σαν ένας έξυπνος και δημοκρατικός κόσμος ώστε να προσελκύσει τους εργαζόμενους μέσα στη παραγωγή. Δεν είναι όμως έτσι τα πράγματα, διότι αυτό το οποίο αυτή μας ζητά δεν είναι τίποτε λιγότερο από μια επική συμπεριφορά, καλεί στη σύγκρουση, στο τελικό αγώνα.

Οι εργαζόμενοι μέσα σ' αυτήν την προοπτική δεν εννοούνται σαν ένα απεχθές φορτίο ζώων που περνά από τη μια διαχείριση στην άλλη. Αποτελεί φτωχή προοπτική να διατηρηθεί μαζί μας στη διάρκεια αυτής της πορείας ένα σκαρίφημα του παλιού κόσμου της παραγωγής σε μικρογραφία, ώστε να μπορέσουν να καταμετρηθούν οι αποστάσεις και οι διαφορές. Αυτός είναι ο ουσιαστικός λόγος της έλλειψης εμπιστοσύνης απέναντι στην οικονομική επιστήμη.

*

Η καινούργια ζωή την οποία επικαλείται αυτή η αυτοδιαχειριστική προοπτική είναι όχι μονάχα μια άμεση εμπειρία αγώνων και παραγωγικών ανακαλύψεων, αλλά επίσης και μια εσωστρεφής εμπειρία, που εγκαλεί τη συνείδηση όλων αυτών που τη βιώνουν. Δεν πρόκειται μονάχα για μια μέθοδο, αλλά για κάτι το οποίο διατρέχει την όλη διαδικασία και ορθώνεται σε φιλοσοφική καρδιά μιας καινούριας κοινωνίας, που δεν πρόσκειται στη παλιά, αλλά στη θέση της παλιάς την οποία εξολοθρεύει. Μέσα σ' αυτό το κεντρικό πυρήνα διατηρείται, αναβράζοντας πάντοτε τις καινούριες μορφές, η ώθηση στους αγώνες και, στο εσωτερικό της, μέσα σ' ένα ομόκεντρο κύκλο χωρίς όρια, η παραγωγική δύναμη, το σύνολο των διαδικασιών που μπορούν όχι μονάχα να ικανοποιήσουν παλιές ανάγκες αλλά και να επινοήσουν καινούριες, χωρίς όρια, χωρίς το όλο οικοδόμημα να καθορίζεται σε σχέση με τον ελάχιστο παρανομαστή της ανέχειας. Αυτή η παλλόμενη καρδιά δεν είναι μια ακρόπολη προς υπεράσπιση, αλλά μια πηγή διαυγούς νερού, ονείρων, τερατουργιών, ζωντανού χάους που κάθε μέρα ξεκινά από την αρχή. Κοντολογίς ό,τι πιο κοντινό στην αναρχία μπορούμε να φανταστούμε, εδώ και τώρα, ενώ κολυμπάμε μέσα στο πολιτικό βούρκο που ρυθμίζει και ρυθμίζεται από τη παραγωγή.

*

Τα ερείπια του παλιού κόσμου δεν είναι όμως ζητήματα που μπορούν να διαλυθούν μονάχα με την επιθυμία της κάθαρσης, του ελεύθερου αέρα, της διαφορετικής ενθουσιαστικής ζωής, χρειάζονται αποφάσεις που δεν είναι εύκολες και που φέρνουν μαζί τους ένα τμήμα του παλιού κόσμου, ο οποίος κατ' αυτό τον τρόπο μπορεί να επανεισχωρήσει και να κερδίσει χώρο και νόημα. Η αυτοδιαχείριση του αγώνα μπορεί να είναι απαραίτητο μεθοδολογικό σχέδιο όταν η καπιταλιστική παραγωγή βρίσκεται συμπαγής και σχεδόν ανεμπόδιστη μπροστά μας. Σ' αυτές τις συνθήκες η αυτοδιαχείριση του αγώνα παρουσιάζεται σε μια σειρά ευκαιριών που πρέπει να εκμεταλλευτούμε. Αντίθετα, τη στιγμή της πρόσμιξης μεταξύ του αγώνα και της παραγωγής, δηλαδή κατά τη διάρκεια ώριμης αυτοδιαχειριστικής φάσης, ο αγώνας που γίνεται πιο έντονος και πιο γενικευμένος θα μπορούσε να υπερिσχύσει αναπτύσσοντας έτσι δύο κινδύνους.

Ο πρώτος συνίσταται σε μια εξασθένιση των αγωνιστικών μεθόδων μέχρι σημείου επιστροφής στις παραδοσιακές милитарιστικές μορφές. Ο δεύτερος συνίσταται στο να αποκοπούν από τη παραγωγή οι απαραίτητες ενέργειες που αποσκοπούν στην άμυνά της. Αυτό το πράγμα θα καταδικάζει το συνολικό εγχείρημα σε μια οπισθοχώρηση που θα είχε καταστροφικά αποτελέσματα. Η στήριξή του στη χειροτέρευση των βιαιοπραγιών και μονάχα σ' αυτό το γεγονός αποτελεί πάντα ένα βήμα προς τα πίσω. Αν στην αρχή ο αγώνας είναι ένα συγχυσμένο αλλά όμως δημιουργικό σύνολο ευκαιριών, ένα αδιάσπαστο και χασοτικό σύνολο πρωτοβουλιών και γι' αυτό ακριβώς το λόγο ακατανόητος στον εχθρό, με την ανάπτυξη των καινούργιων αναγκαιοτήτων θα έπαυε να είναι ένας λαβύρινθος για να κρυσταλλοποιηθεί.

...Είναι ανάγκη να δράσουμε ώστε να αναπτυχθεί το δάσος, όχι μετατρέποντας το σε ένα καλλιεργημένο κήπο. Είναι μέσα στο δάσος που ο αγώνας αναπτύσσεται κάνοντας να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους άνθρωποι και πράγματα, προβλήματα και δημιουργικότητα, δίνοντας ζωή σ' ένα λαβύρινθο ακούσιας αποτελεσματικότητας, ανεπίλυτου χάους, άγνωστων πρωτοβουλιών, συχνά ελάχιστων, αλλά γι' αυτόν ακριβώς το λόγο δύσκολα εξοντώσιμων. Αυτό το δάσος πρέπει να αναπτυχθεί παραμένοντας πλούσιο σε βλάστηση και απρόβλεπτο μπροστά στον εχθρό που τώρα βρίσκεται μπροστά μας με πλήρη πολεμική εξάρτηση, να μην πέσει μέσα στην ασάφεια, να μετατραπεί αυτό το ίδιο σε πολεμική δομή. Δεν υπάρχει, μέσα στον κοινωνικό πόλεμο, ακόμη και κατά τη διάρκεια της μεγαλύτερης γενίκευσής του, ένα επίκεντρο όπου θα έπρεπε υποτίθεται να συγκεντρωθούν όλες οι δυνάμεις μας, στον ίδιο βαθμό με τον οποίο δεν υπάρχει μια αποφασιστική σύγκρουση.

Η νοσταλγία ενός παρελθόντος κόσμου όπου βρισκόμασταν σαν τη φαιά ουσία μέσα στο κόκαλο που ροκανίζουν οι σκύλοι είναι ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια. Συχνά μπλοκαριζόμαστε κατά τη διάρκεια της καταστρεπτικής διαδικασίας διότι δε γνωρίζουμε πώς να απαντήσουμε στις επικλήσεις της μνήμης. Η ενθύμηση των ίδιων των κακουχιών είναι ορισμένες φορές καθησυχαστική. Σε τελική ανάλυση ακόμα και αυτές υπήρξαν τμήμα της ζωής μας και το να εγκυλούνται στο όνομα του μηδενισμού παράγει αντανakλαστικά την διαγραφή ενός τμήματος της ίδιας μας της ζωής. Νά λοιπόν που γινόμαστε κατεδαφιστές μέχρι τη μέση, θέλουμε αλλά δυσκολευόμαστε. Είναι δύσκολο να βρεθεί κάποιος που να γνωρίζει να χρησιμοποιεί το τσεκούρι μέχρι βάθους.

Όντας βαθιά υλιστές έχουμε μια φυσική πίστη στην ύλη και μας πονά να την καταστρέψουμε και ας επρόκειτο ακόμη και για τις χθεσινές φυλακές ή για τις αλυσίδες παραγωγής ενός πιο πρόσφατου χθες. Δε θα ήταν καλύτερα να τις μετατρέψουμε σε βιβλιοθήκες; Και τις εκκλησίες; Τα μουσεία; Ο κατάλογος είναι πολύ μεγάλος και μέσα σ' όλους αυτούς τους τόπους κατοικούν ακόμη τα φαντάσματα όλων αυτών που έχουμε υποφέρει. Και εμείς αγαπούμε αυτά τα φαντάσματα και δε θέλουμε να τα παραγκωνίσουμε, αυτά κλαίνε κάτω από τα χτυπήματα της καταστροφής και τα δάκρυα τους είναι αυτά των πόνων μας. Κατά βάθος είμαστε πεισμένοι για την αιώνια διατήρηση της φύσης και για τη συνεχή μεταβολή της ζωής.

Μαθαίνουμε να αποχωρούμε από το παρελθόν, το δικό μας παρελθόν, όχι μονάχα αυτό του εχθρού μας (κατά βάθος δεν πρόκειται για διαφορετικά πράγματα). Μέσα σε αυτό δεν υπάρχουν τα φαντάσματα αλλά υπάρχει η ζωή μας, και αυτή έχει ένα επαναστατικό νόημα μονάχα αν προβάλλεται βίαια προς το μέλλον. Πρόκειται για ένα βάρος που πρέπει να αφήσουμε για μια στιγμή στο έδαφος ώστε να ενδοσκοπήσουμε τον εαυτό μας προσεκτικά. Δεν πρόκειται για αποχώρηση αλλά αντίθετα για ένταση. Από το παρελθόν προέρχεται η ιστορία της ανθρώπινης ανοησίας, των αθλιότητων που το ζώο εξακολουθεί να διαπράττει χωρίς σταματημό, με τα πόδια καλά χωμένα μέσα στο βούρκο της πολιτικής.

Να συνεχίσουμε να κατοικούμε στο παρελθόν, μέσα στα συναισθήματα του παρελθόντος, αποτελεί ήδη ένα ισχυρό φρένο για τη καταστροφή. Όμως πώς μπορώ από την άλλη να διακινδυνέψω τόσα πολλά πράγματα μαζί; Πρόκειται για όλα αυτά που έχω, μου χτυπούν οι βαριές καμπάνες μέσα στ' αυτί μου. Μπορώ να απαντήσω ότι δεν είναι αλήθεια, δεν είσαι όλα αυτά που έχεις, αλλά όλα αυτά που είσαι. Μπορείς να κλειστείς ακόμη μέσα στο καβούκι σου, φίλε μου, σ' αυτό το πολύτιμο περιτύλιγμα

οι ατυχίες εναλλάσσονται με τις χαρές και αντίθετα όμως τα πάντα θα ισοσταθμιστούν, τα πάντα θα αντισταθμιστούν και θα εξισωθούν σε μια προοπτική αντίστοιχη με την ίδια την αθλιότητα της ζωής σου. Μη αποδεχόμενος την καταστροφή παραμένεις φυλακισμένος ενός παλιού κόσμου που καταλήγει να εξαθλιώσει τις καινούργιες πρακτικές (του αγώνα και της παραγωγής) ακόμη και αν είμαστε βαθιά πεισμένοι ότι γνωρίζουμε να αυτοκαθοριστούμε σε σχέση με την αυτοδιαχείριση.

Στη διάρκεια της ζωής μου άκουσα πολλές διαμαρτυρίες ενάντια στα κακώς κείμενα της εκμετάλλευσης από πλευράς όλων αυτών που θα ήθελαν να τη καταστρέψουν, διασώζοντας τις «καλύτερες» πραγματώσεις της, ή τουλάχιστον τις περισσότερο αποδεκτές. Εδώ ενυπάρχει καλοπροαίρετος αέρας ανακατεμένος με αίσθημα θυσίας. Όποιος παρακολουθεί αυτούς τους λεκτικούς καυγάδες για κότες αντιλαμβάνεται ότι ενυπάρχει σ' αυτούς τόσο πνεύμα όσο μπορεί να γίνει ανεκτό σ' ένα Γάλλο συγγραφέα, δηλαδή όσο είναι αρκετό για να τον καταστήσει αναγνωρίσιμο και ταυτόχρονα ασήμαντο.

Βρισκόμαστε μπροστά από την πραγματική τρέλα, αυτή που χρησιμοποιείται ώστε να μην χαρακτηριστούμε τρελοί από πλευράς αυτών που ακούνε τις απαράδεκτες θέσεις μας. Αυτός ο τρόπος κίνησης αποσκοπεί στο να διασώσουμε τα προσχήματα. Επειδή όμως εμείς δεν έχουμε κατένενα απολύτως πρόσχημα να διασώσουμε, μπορούμε και προχωρούμε.

Χρειάζεται να γίνουμε απόλυτα σαφείς. Βρισκόμαστε μπροστά στη μέγιστη αθλιότητα του κεφαλαίου από τη μια πλευρά και, από την άλλη, μπροστά στις αυτοδιαχειριστικές προτάσεις του αγώνα και της παραγωγής. Πρέπει να επιλέξουμε. Αν θέλουμε να αφήσουμε τα πράγματα όπως είναι, με τις θεωρίες μας τοποθετημένες σε καλή θέαση τη μία πίσω από την άλλη, χρειάζεται να συμβιώσουμε με την αθλιότητα, αυτή του κεφαλαίου και επίσης αυτή των φτωχών θέσεων μας, που εξοβελίζονται από το καπιταλιστικό τυφώνα σα φτερά στον άνεμο. Άθλιο το κεφάλαιο, άθλιες επίσης και οι θέσεις μας. Η αρχική αθλιότητα είναι μεταδοτική και επηρεάζει οποιοδήποτε πράγμα λέμε. Ακόμη και το ακραίο πνεύμα των Γάλλων επαναστατών συγγραφέων (αυτοί έτσι θεωρούσαν τους εαυτούς τους) εξατμίσθηκε όταν ήλθε σε επαφή με αυτή ακριβώς την αθλιότητα. Επειδή λοιπόν δε θέλουμε να προσθέσουμε αθλιότητα στην αθλιότητα, ή σπάμε το κύκλο ή ρίχνουμε τις θέσεις μας στο καλάθι των αχρήστων.

Παρ' όλα αυτά, αυτές ακριβώς οι αντιθέσεις αντιμετωπίστηκαν - προσωπικά μπορώ να το επιβεβαιώσω όσον αφορά τα τελευταία 40 χρόνια.

Έτσι ακριβώς, αυτές οι αντιθέσεις αντιμετωπίστηκαν σε μια ευκαιρία που θα μπορούσε να καρποφορήσει μέσα στην αθλιότητα όπου θα μπορούσαν να ανθήσουν σαν πανέμορφα λουλούδια μέσα από το λίπασμα. Όμως αυτό δεν συνέβη. Υπήρξε βέβαια κάποια κλωμή προσπάθεια και σχεδόν πάντα όχι προς τη κατεύθυνση της αυτοδιαχείρισης των αγώνων και της παραγωγής. Μπορεί άραγε να εξαχθεί κάποιο νόημα από ένα γεγονός που δεν επαληθεύθηκε; Πιστεύω πως ναι.

Για να γίνει αντιληπτή μια επαναστατική θέση χρειάζονται ορισμένα στοιχεία τα οποία δεν είναι όλα τους διανοητικής φύσης. Χρειάζεται να είμαστε επαναστάτες, χρειάζεται να έχουμε επιλέξει μια επικίνδυνη ζωή, αντιφατική, προβληματική, που συνεχώς προτείνει στον εαυτό της εμπειρίες και τις απαρνείται για να μπορέσει να προχωρήσει. Για αυτά τα πρόσωπα που έκαναν αυτή την επιλογή αυτή η θέση έχει εκφάνσεις που δεν έχει για άλλα, που είναι ίσως πιο έξυπνα και πιο καλλιεργημένα. Χρειάζεται ως εκ τούτου να πραγματοποιηθούν κεραυνοβόλες συναντήσεις μεταξύ προσώπων που δρουν για να εισχωρήσουν μέσα στη ζωή τους παρόμοιες θέσεις. Αυτή η τολμηρή συμμαχία, παράγει την αυτοδιαχείριση. Η ομορφιά αυτής της συνάντησης δεν είναι δυνατό να περιγραφεί, πρέπει να βιωθεί. Απρόσμενα τα πάντα γίνονται πιο ξεκάθαρα και ξεκινάς να ζεις αυτό που γνωρίζεις, γνωρίζοντας ταυτόχρονα αυτό που βιώνεις.

Όμως μέσα στον κόσμο, ο οποίος είναι ανοικτός σήμερα με μη αποκρύψιμο τρόπο στις αδιαντροπιές του κεφαλαίου, μια παρόμοια θαυμάσια ιδέα, μια τόσο ισχυρή έκλαμψη, ικανή μονάχα να υλοποιηθεί μέσα στη τελική καταστροφή, έχει σε τελική ανάλυση και κάτι το γελοίο. Η εξακουστή καλοπιστία όλων αυτών που πατάνε με τα πόδια τους γερά στη γη εξεγείρεται αμέσως για να ψέξει όποιον κατανόησε το βαθύ νόημα αυτών των λέξεων. Ολική καταστροφή και Αυτοδιαχείριση. Κανείς σήμερα, ούτε και οι επαναστάτες αναρχικοί, δεν πιστεύει στην ολική καταστροφή χωρίς να αισθανθεί λίγο γελοίος.

Παρ' όλα αυτά, αυτές οι γραμμές δεν σκοπεύουν να αποδεχθούν αυτή τη παραίτηση.

Η εξαιρετική συμβίωση του δίπολου – Ολική καταστροφή-Αυτοδιαχείριση – προκαλεί φόβο. Αυτό θα μπορούσε να γίνει αντιληπτό, όχι όμως εξαιτίας του γεγονότος ότι ακούγεται απίστευτο (διάρκής πηγή του γελοίου) όσο για το γεγονός ότι αυτή η συμβίωση προκύπτει ριζικά απομακρυσμένη από τις δύο έννοιες που την αποτελούν, άπαξ αυτές διαχωριστούν.

Και μ' αυτό ακριβώς το ζήτημα θα ασχοληθούμε τώρα.

Η καταστροφή –για την οποία έχω επί μακρόν αναφερθεί αλλού- δε συμπυκνώνεται μέσα στον αυτοδιαχειριζόμενο αγώνα και δεν είναι δυνατό παρά να δίνεται σαν προϋπόθεση μέσα στην αυτοδιαχείριση της παραγωγής. Η καταστροφή στην αρχή δεν είναι παρά μια διανοητική κατάσταση. Ο κόσμος που ζούμε στραγγίζεται προοδευτικά κι εμείς σερνόμαστε μέσα στο βούρκο αναζητώντας μια όαση με καθαρό νερό. Προχωρούμε σύριζα σ' έναν τοίχο καλυμμένο απ' την ομίχλη και δεν ξέρουμε πού πηγαίνουμε. Το ανθρώπινο νόημα αυτών των κινήσεων έχει χαθεί και δεν είναι δυνατό να ξαναβρεθεί. Η ανθρώπινη ικανότητά μας να ζήσουμε προκύπτει ξένη σ' αυτόν τον κόσμο. Έχει εξορισθεί οριστικά. Αν θελήσουμε να ανατρέξουμε στο παρελθόν θα συναντήσουμε ακατανόητες καταστάσεις, σαπίλα και αδιαντροπιά, μεταξύ των εαυτών μας και του κόσμου έχει σκαφτεί μια απροσπέλαστη τάφρος μέσα στην οποία κατακρημνιζόμαστε ολοένα περισσότερο. Λίγοι είναι αυτοί που αντιλαμβάνονται αυτή την ξενικότητα, αυτοί οι λίγοι είναι οι άνθρωποι της αυτοδιαχείρισης, και σ' αυτούς αναλογεί η ευθύνη να καταστρέψουν αυτό που πνίγει όλους τους υπολοίπους.

Η εξαφάνιση ενός κόσμου δεν αποτελεί γεγονός το οποίο μπορεί να γίνει αντιληπτό με ευκολία, συμβαίνει και σχεδόν κανείς δεν αντιλαμβάνεται το πένθος που μας χτυπά, που μας καθιστά μελαγχολικούς, τυφλούς και ορφανούς. Και αυτή η στραβομάρα είναι προοδευτική και αδιόρθωτη, μέσα σ' αυτήν την πτώση είμαστε όλοι μπλεγμένοι, ακόμη κι αυτοί που την υποστηρίζουν και την υλοποιούν με συγκεκριμένο τρόπο σχεδόν χωρίς να το γνωρίζουν, δηλαδή οι καπιταλιστές. Δεν είναι αλήθεια ότι αυτοί διασώζονται μέσα στα τευτονικά κάστρα του παρελθόντος, γιατί αυτή εδώ δεν είναι η χολέρα, αλλά είναι ο άχρωμος θάνατος, είναι ο θάνατος ενός κόσμου. Γνωρίζω καλά ότι κάποιος θα μπορούσε να βρει ακατανόητες αυτές τις λέξεις, δεν είμαι ένας φορέας της διαταξικότητας, οι εσωκλεισμένοι καταστρέφουν τον κόσμο προς όφελος του αποκλειστικού τους συμφέροντος, εμείς θα τον καταστρέψουμε για να μπορέσει να γεννηθεί μια νέα αυτοδιαχειριζόμενη κοινωνία για όλους, όχι μονάχα για τους αποκλεισμένους. Αυτός ο διαχωρισμός έχει νόημα μέσα σ' ένα θνήσκοντα κόσμο, σ' ένα κατεστραμμένο κόσμο στερείται παντελώς νοήματος. Για την ώρα ποδοπατούμε τα μελλοντικά ερείπια που μπορούμε να διακρίνουμε ανεπαίσθητα μέσα στην ηλίθια αντλία του πολύχρωμου κόσμου που αποκοιμίζει καθημερινά τη φαντασία μας. Ξύνουμε το λούστρο του βερνικιού που καλύπτει αυτόν τον κόσμο και ξεπροβάλλει αμέσως η υποβόσκουσα ξεδιαντροπιά, ο πολιτικός βούρκος, η χωρίς νόημα παραγωγική σταλαγματιά, η χρηματιστική αναίδεια χωρίς σκοπό. Όλα αυτά προορίζονται να εξαφανισθούν αναπότρεπτα, μπορούν να σβήσουν από μόνα τους

θυσιάζοντάς μας όλους στο βωμό τους, βουλιάζοντας άδοξα μέσα στον ίδιο τους το βούρκο, ή διαφορετικά το αυτοδιαχειριστικό σχέδιο θα τα καταστρέψει παίρνοντας την πρωτοβουλία. Αυτή ακριβώς είναι η διαφορά.

*

Οποιοδήποτε και να είναι το μέσο καταστροφής που θα επιλέξουμε, θα έχει σα στόχο του να δώσει ζωή σ' έναν καινούριο κόσμο. Η καπιταλιστική καταστροφή έχει σαν προοπτική μονάχα την ίδια της την επιβίωση σε βραχυπρόθεσμους χρόνους, θυσιάζοντας μας όλους μέσα στην μυωπική προοπτική του 3%.

Αυτός ο τύπος που ονομάζουμε κόσμο πρέπει άρα να καταστραφεί, αυτός ο ίδιος κατέστη άρρωστος και άχρηστος από την ίδια την καπιταλιστική στραβομάρα, εμείς υπήρξαμε μονάχα συνένοχοι για το ότι δεν είχαμε την ικανότητα να αντιδράσουμε έγκαιρα. Είναι πλέον πολύ αργά, είναι ένας άλλος τύπος που έχουμε μέσα στην καρδιά μας και είναι αυτόν ακριβώς τον καινούργιο τύπο που θέλει να δημιουργήσει η αυτοδιαχείριση.

*

Η περικλειόμενη δυστυχία αυτού του σχεδίου είναι τεράστια, το αντιλαμβανόμαστε απολύτως, όμως δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις. Δεν πρόκειται για το ζήτημα της επιμήκυνσης της αλυσίδας των σκλάβων ή του λουστραρίσματός της. Τίθεται το ζήτημα να τη σπάσουμε και καμιά καταστροφή δε γίνεται χωρίς δάκρυα και αίμα. Όμως αυτή η μελλοντική δυστυχία, οι πόνοι που θα υποστούμε και θα προκαλέσουμε, δεν μπορούν να μετρηθούν πάνω στη βάση της παρελθούσας δυστυχίας, είναι δυο διαφορετικοί κόσμοι, ασύγκριτοι μεταξύ τους. Μονάχα αύριο θα μπορέσουμε να διαπιστώσουμε την απουσία της παρελθούσας δυστυχίας.

*

Γράφοντας αυτές τις ακραίες θεωρήσεις σχετικά με την αυτοδιαχείριση αντιλαμβάνομαι ότι τραβώ πολύ το σχοινί, όμως ο καιρός στενεύει και θέλω να πω ακριβώς αυτό που σκέφτομαι, όχι αυτό που θα μπορούσα να υποθέσω ότι φαίνεται ευχάριστο σε όποιον θα ήθελε να με διαβάσει. Η αυτοδιαχείριση χωρίς την καταστροφή του παλιού κόσμου είναι ένα ενδιάμεσο σχέδιο, χρήσιμο, ενδιαφέρον, όμως καταδικασμένο στην ευκαιρία-

---

κή του φορεσιά ή σ' αυτήν του παραγωγικού πειράματος. Αυτοδιαχείριση και καπιταλισμός αλληλοαποκλείονται. Για να εξαλείψουμε τον καπιταλισμό χρειάζεται να καταστρέψουμε τον κόσμο που αυτός έχει ήδη κατασπαράξει οριστικά.

Μιλώντας για την αυτοδιαχείριση, είναι η καταστροφή του παλιού κόσμου που έρχεται στο νου. Είναι ένα είδος ξεκαθαρίσματος λογαριασμών στους οποίους, με έξοδα όλων, οι χιλιετείς δυστυχίες ορισμένων ισοφαρίζονται με ισόποση μεγαλοψυχία. Δε θέλω να πω ότι από την καταστροφή του παλιού κόσμου θα γεννηθεί ένας τέλειος κόσμος. Μόνο ότι θα γεννηθεί ένας καινούργιος κόσμος, ίσως με καινούργιες δυστυχίες και καινούριες συγκρούσεις, αλλά όμως διαφορετικός.

Η αυτοδιαχείριση παράγοντας ένα διαφορετικό κόσμο παράγει επίσης τον ίδιο της τον εαυτό σαν ολοκληρωμένη δομή αυτού του κόσμου που ήλθε στο φως έτσι επικίνδυνα απρόσμενα. Αυτό το οποίο αποκαλούσαμε αυτοδιαχείριση πρώτα ήταν μια διχοτομία αποτελούμενη από τον αγώνα και την παραγωγή, τώρα είναι απλά η αυτοδιαχειριζόμενη κοινωνία. Φυσικά οι σκιές των παρελθόντων προβλημάτων θα επανεμφανιστούν και θα επικαλεστούν ήδη δοκιμασμένες και αποτυχημένες λύσεις. Όμως το γεγονός αυτό αποτελεί τμήμα της αρχικής καταστρεπτικής σύγκρουσης, έπειτα θα ακολουθήσουν άλλες συγκρούσεις σχετικά με τις οποίες δεν μπορεί να προβλεφθεί τίποτα. Οι αναρχικοί θα είναι πάντοτε φορείς του μηνύματός τους της απελευθέρωσης απ' όλα τα εμπόδια, ακόμα και μέσα σε μια κοινωνία η οποία παράχθηκε από πλευράς ενός καινούριου κόσμου.

Σίγουρα αυτές οι σκιές και αυτά τα φαντάσματα θα προσωποποιηθούν από ανθρώπους με τους οποίους θα χρειαστεί να λογαριαστούμε άμεσα, όπως ανέκαθεν συνέβη, και από ιδέες του παρελθόντος που επέζησαν περιπετειωδώς από τον καταστρεπτικό κατακλυσμό, ιδέες που θα χρειαστεί να κριτικάρουμε - όμως και αυτό αποτελεί τμήμα της καταστρεπτικής ώθησης. Η επανάσταση βαδίζει πάντοτε πάνω σε ανθρώπους και ιδέες που δεν προτίθενται να την αποδεχθούν. Μέσα στην επανάσταση όλοι χάνουν κάτι που δεν μπορούν να ξαναβρουν, θα βρουν κάτι άλλο, ίσως τερατωδώς άλλο, κανείς δε μπορεί να εγγυηθεί πουπουλένια μαξιλάρια. Όλες οι κακουχίες όλων αυτών που υπέστησαν τα χτυπήματα του μαστιγίου κάτω από τη σκλαβιά παρουσιάζονται ενοποιημένες μέσα στην καταστροφή, όχι μονάχα η ανανεωμένη ιδέα τους σα φόβητρο για τους παλιούς υπευθύνους, αλλά με συγκεκριμένη μορφή. Οι σκλάβοι δεν είχαν τίποτε εκτός από το σώμα τους που ήταν χαραγμένο από το μαστίγωμα.

Οι χθεσινοί καπιταλιστές, μετά την καταστροφή που προκλήθηκε με γενικευμένο τρόπο από την αυτοδιαχείριση, δε θα έχουν πλέον τίποτε μη δυνάμενοι να προσφέρουν ούτε το σώμα τους εφόσον το μαστίγιο θα έχει εκλείψει. Οι ξεχασμένοι, οι φτωχοί -τι δυστυχής λέξη- οι πτηνμένοι, κοντολογίς αυτή η μεγάλη μάζα των ανθρώπων οντων που οι καπιταλιστές χρησιμοποιούσαν σα ζώα για σφαγή θα εισβάλλουν επίσης και αυτοί μέσα στην καταστροφή, και είναι ακριβώς στο εσωτερικό αυτής της τεράστιας γενικευμένης καταστροφής που θα χάσουν και αυτοί όχι τα πλούτη που δεν είχαν ποτέ, αλλά την εσωτερική τους ίδιας της αθλιότητας, την ίδια τους την κοινωνική συνθήκη των τελευταίων, των ξεχασμένων.

Κοντολογίς, αρκετά μακριά από το ειδυλλιακό πλαίσιο μιας αυτοδιαχείρισης που συνοψίζεται σε λίγα θεωρήματα αυτοκαθορισμού που αφορούν τον αγώνα και την παραγωγική διάσταση, αυτή εμφανίζεται τώρα μέσα στην επαναστατική της υφή μιας γενικής συστράτευσης όλων, μηδενός εξαιρουμένου, μέσα στην καταστροφή. Μέσα σ' αυτό το γεγονός εποχικών διαστάσεων θα πεθάνουμε όλοι, ίσως όχι από φυσικό θάνατο, που κατά βάθος θα ήταν για τον καθένα από μας το πιο ξενικό γεγονός που μας αγγίζει λιγότερο, αλλά από ένα θάνατο που αφορά αυτό που είμαστε μερικοί, συμπεριλαμβανομένων των επαναστατών. Το απόγειο της δυστυχίας αναποδογυρίζεται σε απόγειο της ευτυχίας. Το σχέδιο, που πρώτα ήταν γελοία ακατάλληλο στο ριζοσπαστικό καθήκον του, διευρύνεται και επιτρέπει να φανούν τα πρώτα ίχνη εκείνου που θα ακολουθήσει μετά, της αυτοδιαχειριζόμενης παραγωγής και πολλών άλλων.

*

Δεν αξιώνω να γίνω πειστικός, γνωρίζω καλά ότι κάποιος από όλους αυτούς που με ενοχλούσαν όλη μου τη ζωή θα αναρωτηθεί αν όλα τα προαναφερόμενα δεν είναι μια αντεστραμμένη ουτοπία, καταλογίζοντάς μου αυτό το πράγμα, σ' εμένα που μισώ κάθε είδος ουτοπίας. Ε λοιπόν, δεν είναι έτσι. Αν γίνεται λόγος για «Αυτοδιαχείριση» είναι ακριβώς γι' αυτήν την ανατροπή του παλιού κόσμου που κάνουμε λόγο, όχι για κάτι που μας είναι οικείο και που σήμερα είναι επίσης σχεδόν εφικτό να αγγίζουμε με το χέρι -ενδιάμεσους αγώνες, ακόμα και εξεγερσιακής επίσης φύσης, και αυτοκαθοριζόμενη παραγωγή και συνδιαχείριση- αλλά για μια πραγματικότητα που δε μας είναι ομόαιμη, εδώ μέσα στον κόσμο του πολιτικού και καπιταλιστικού βούρκου. Και σε τελική ανάλυση, το γεγονός ότι δεν είμαστε τακτικοί θαμώνες επαναστατικών συγκρούσεων -κάποιος

περιορίζεται να τις κωδικοποιεί στο χαρτί πηγαίνοντας μπρος-πίσω μέσα στην ιστορία- δε μας αφαιρεί το δίπλωμα των καταστροφών, για τον απλό λόγο ότι κανείς ποτέ δε μας το έδωσε.

*

Κατανόώ ότι χρειάζεται ένα συγκεκριμένο εύρος θέασης, χωρίς απαραίτητα να εννοώ το εύρος της σκέψης, ώστε να μπορέσει να αντιληφθεί εξολοκλήρου κάποιος αυτό το οποίο λέμε - και χρειάζεται επίσης αυτό που θα αποκαλούσα μια μελαγχολική αισιοδοξία, δηλαδή μια επίκληση προς την ολική καταστροφή, που θα τη θέλουμε εμείς σύμφωνα με το αυτοδιαχειριστικό σχέδιο και όχι, αντίθετα, που να επιβάλλεται με κυνικό τρόπο από το κεφάλαιο με τους δικούς του τρόπους και χρόνους.

Για να αποδεχθεί κάποιος αυτήν την προοπτική χρειάζεται μια μεγάλη εμπιστοσύνη στο εξεγερτικό και αυτοδιαχειριστικό σχέδιο, πέρα από μια βαθιά γνώση του κόσμου μέσα στον οποίο ζούμε, της φτώχειας του, της ανεπανόρθωτης παρακμής του, ενός κόσμου που μόνος του καλεί με δυνατή φωνή τη διάλυσή του. Οι γλύπτες και οι υπογραμμιστές της λεπτομέρειας που μπορεί ακόμη να διασωθεί είναι πάρα πολλοί, δεν ελπίζουμε να τους πείσουμε, as αφήσουν εδώ την ανάγνωση αν ποτέ την άρχισαν, as πάνε αλλού να αφιερώσουν το χρόνο τους, η κοινωνική κορηγία είναι ένα μεγάλο ποτάμι που δέχεται όλους τους μικρούς παραπόταμους.

*

Αν μηδενίσουμε την αυτοδιαχειριστική προοπτική που εδώ σκιαγραφούμε, υποβαθμίζουμε τις ίδιες μας τις αγωνιστικές απόπειρες ενδιάμεσου αγώνα σε χλωμές αντανakλάσεις ενός πιο μεγάλου σχεδίου, που παραγκωνίζεται είτε λόγω φόβου είτε λόγω σύμπλευσης με την επαναστατική συνδικαλιστική παράδοση. Απομακρυσμένος από την καταστροφή σαν ολικό πρόγραμμα, ο ίδιος ο αγώνας αφυδατώνεται και η παραγωγή που θα μπορούσε να κάνει μια απόπειρα αυτοδιαχείρισης λιποθυμά στα χέρια της συνδιαχείρισης. Η ιδέα που θεμελιώνει αυτό το θαυμάσιο σχέδιο τοποθετεί τις βάσεις της στο μέλλον και είναι εδώ που θα καταστεί πλήρως κατανοητή. Τώρα είναι σα να μιλάμε για ένα θαύμα που δε το έχει δει ποτέ κανείς, που δεν είναι δυνατό να περιγράψουμε με λεπτομέρειες αν δε θέλουμε να υποπέσουμε σε γελοιότητες. Σήμερα αυτό το θαύμα είναι απόν, κατά συνέπεια μιλούμε για μια απουσία. Ιδού γιατί οι θέσεις μας είναι εξαρχής καταδικασμένες να είναι μια έκδοση σε μικρογραφία,

κουρεμένη, που χωλαίνει και δεν πείθει, παρά αυτούς που από μόνοι τους προμηθεύονται τα μέσα για να πεισθούν. Αυτό για το οποίο μιλάμε, που διαφαίνεται σαν το ακραίο κομμάτι μιας ριζοσπαστικής γης όπου φυτρώνει το τρομερό φυτό της καταστροφής, είναι αντίθετα μια κλωμή και εξασθενημένη ανταύγεια, κάτι που διαφαίνεται μέσα στις λέξεις που όμως στερείται χρώματος και ζωντάνιας. Ανεξάντλητα είναι τα στοιχεία που λείπουν, εμείς που τα προδιαγράφουμε παραμένουμε έκθαμβοι από το εύρος τους και τις αμοιβαίες διαπλοκές τους.

Μπαίνοντας μέσα σ' αυτήν τη μεγαλειώδη ραδιουργία όλα τα στοιχεία που μπορώ να επιλέξω -για παράδειγμα η επιλογή των μέσων άμεσης επιβίωσης, που θα πρέπει να απαλλοτριωθούν και να μη καταστραφούν- διαφαίνονται παραδόξως εξευτελισμένα από το ισχνό φως που μπορεί να καταφέρει μετά βίας να περάσει μέσα στο θολό και αρρωστημένο κλίμα που μας φιλοξενεί. Να γιατί αυτό το παράδειγμα είναι απελπισμένο.

*

Απ' αυτό το ζήτημα, αν προτιμούμε ατυχές όπως τόσα άλλα που θα μπορούσαμε να είχαμε επιλέξει, πηγάζει το πρόβλημα της μεταβατικής φάσης, σκοτεινό και ελώδες κέντρο κάθε επαναστατικού σχεδίου. Αν φανταστώ αυτή την φάση σα μια μεγάλη γιορτή, πάνω στα ίχνη της εμπειρίας του Μπακούιν, θα μπορούσα να διαψευσω εύκολα. Αν τη φανταστώ σαν ένα επείγον σφαγείο που θα πρέπει να σπηθεί γρήγορα διότι θα πρέπει γρήγορα να αρχίσει να κόβει κεφάλια, θα μπορούσα να κατηγορηθώ ότι δίνω το έναυσμα στις προσωπικές αντεκδικήσεις, μ' όλες τις αθλιότητες που φέρνει πίσω του αυτό το γεγονός. Αν τη φανταστώ σα μια τεράστια αρένα από ερείπια και από στρατόπεδα από παράγκες, θα μπορούσα να θεωρηθώ της άποψης τι είχαμε τι χάσαμε.

Το ζήτημα όμως είναι ότι την ολική καταστροφή δεν τη γνωρίσαμε ακόμη, αυτή ανήκει στην γενικευμένη αυτοδιαχείριση, κατά συνέπεια στο μέλλον. Αυτή που γνωρίζουμε είναι μια εξολοθρευτική σειρά από μερικές καταστροφές πραγματοποιημένες από το κεφάλαιο, άρα ένας άμορφος συνωστισμός ζωντανών και νεκρών ανθρώπων, επιπλεόντων πραγμάτων κατασπαραγμένων και παραπεταμένων, ζώνων σε διαδικασία οργανικής αποσύνθεσης. Όμως είναι δυο πραγματικότητες που δεν μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους. Αυτό το οποίο το μέλλον μπορεί να υλοποιήσει, δηλαδή η ολική αυτοδιαχειριζόμενη καταστροφή, δεν είναι η μαγική αυλή των θαυμάτων με τους υπεύθυνους της εκμετάλλευσης να έχουν τελικά τιμωρηθεί, αλλά είναι κάτι το αφάνταστο.

Όποιος θέλει να κλάψει πάνω σ' αυτήν την τεράστια ποσότητα γάλακτος που θα χύσουμε αν το κάνει επίσης, ίσως δεν το αντιλαμβάνεται αλλά είναι με άμεσο τρόπο ένας βοηθός της παρούσας συνθήκης αθλιότητας και εκμετάλλευσης. Αν κλάψει αν το πιστεύει, για τις κακουχίες που έχουμε υποστεί, για την πραγματοποιημένη καταστροφή από πλευράς του κεφαλαίου, για την τεράστια πολιτική νεκρόπολη που μας πνίγει, έχει πολλά πράγματα για τα οποία μπορεί να κλάψει. Ο σωρός των εγκλημάτων του καπιταλισμού μπορεί έτσι στο τέλος να αντιστραφεί σε μια προοπτική απελευθέρωσης με την προϋπόθεση ότι τα πάντα θα μπορέσουν να αναποδογυριστούν, ακόμη κι αν μ' αυτόν τον τρόπο όλοι μας θα υποστούμε μια απώλεια, κάποιοι τα πλούτη τους και κάποιοι τις αλυσίδες τους.

Πρέπει να μπορούμε να αντιληφθούμε τη διορατική δύναμη που χρειάζεται για να μιλήσουμε για αυτοδιαχείριση. Αυτό που έχουμε στα χέρια μας είναι η αγωνιστική μας αποσκευή, όμως σ' όποιο βαθμό κι αν αυτοί οι αγώνες αναπτύχθηκαν εξεγερσιακά, αυτοί είναι αρκετά περιορισμένοι από την απουσία της ολικής καταστροφής, στην οποία όμως προσκαλούν αναπόφευκτα. Αγωνιζόμαστε σφίγγοντας στα χέρια μας τα πενιχρά μέσα μας, ενώ η παραγωγή ξεδιπλώνεται μέσα σε ξεχωριστά στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπου σφυρίζει η σφυρίχτρα του καπιταλιστή. Ακόμη κι αν οι πόνοι είναι ακατανόμαστοι και η οργή μας εκρήγνυται λυσσαλέα, δεν υφίσταται σχέση με την ολική καταστροφή, αν όχι διαμέσου της θέασης της ανείπωτης τερατωδίας. Αυτό ακριβώς το πράγμα που δεν είναι δυνατό να ειπωθεί με ωθεί στη δράση.

*

Είναι αποκαρδιωτικό να περιγράψεις ένα άγνωστο πανόραμα απ' το οποίο δεν υφίστανται ούτε διασώσεις, ούτε χρώματα. Αποτελεί ελαφρότητα η επιμονή σ' αυτή τη δουλειά του Σίσσυφου. Γνωρίζω ότι κι αυτή η ίδια η δικαιολόγηση της επιμονής σ' αυτό κωλαίνει και χρειάζεται κάτι περισσότερο από μια υποστήριξη.

Υπάρχουν συνθήκες που είναι δυνατό να φανταστούμε, μέχρι τις λεπτομέρειες τους, και συνθήκες οι οποίες αναφέρονται σε μια αφάνταστων διαστάσεων ατμόσφαιρα. Αυτές οι τελευταίες, επιζητούν μια θέαση του όλου -πρακτική και θεωρητική- που δε βρίσκει αντιστοιχία σ' όλα αυτά που έχουμε μπροστά στα μάτια μας, ακόμη κι αν απ' αυτά ακριβώς τα στοιχεία προκύπτει, σα συνέπεια τερατωδώς διαφορετική ενός ριζοσπαστικού τραυματικού γεγονότος. Αυτή είναι η υλοποιημένη αυτοδιαχείριση πάνω στα ερείπια που η ολική καταστροφή έχει γενικεύσει μέσα στον παλιό κό-

σμο. Χρειάζεται κατά συνέπεια να εγκατασταθούμε μέσα σ' αυτήν την κατάσταση όχι διαμέσου της απλής φαντασίας(αυτή θα ήταν μια πραγματική και καθεαυτή ουτοπία), αλλά με συγκεκριμένο τρόπο, δηλαδή πάνω στη βάση αυτή των πραγμάτων που ο παλιός κόσμος βάζει στη διάθεσή μας, επιλέγοντας αυτά που πρέπει να απαλλοτριωθούν άμεσα ώστε να καταστεί εφικτό το ξεκίνημα της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης απ' αυτά που πρέπει να καταστραφούν άμεσα –άνθρωποι και πράγματα, τίποτα απ' αυτά τα τελευταία μέρη, κοντολογίς ο πολιτικός και καπιταλιστικός βούρκος, δεν είναι δυνατό να θεωρηθούν σαν άξια του καταστρεπτικού σχεδίου, αλλά μονάχα αυτά τα οποία καταστρέφονται. Τίποτε πλέον δεν τίθεται σε πώληση και τίποτε πλέον δεν πληρώνεται, άρα δεν υπάρχουν εγγυήσεις για κανέναν, ο καθένας διαγράφει τα χρέη και τις πιστώσεις του, τα πάντα μηδενίζονται και ξαναρχίζουμε απ' την αρχή, από την αυτοδιαχειριζόμενη οργάνωση της παραγωγής και της κατανάλωσης των αγαθών που έχουν προληπτικά απαλλοτριωθεί.

*

Μια στρεβλή λογική επιμένει πάνω στην περιορισμένη διάρκεια αυτών των απαλλοτριωμένων αγαθών, και επίσης πάνω στους αργούς ρυθμούς με τους οποίους μπορούν να οργανωθούν οι καινούργιες παραγωγικές διαδικασίες. Εδώ υπάρχει τόση αλήθεια όση βρίσκουν συνήθως οι καλοθελητές μπροστά από κάθε απεγνωσμένη προσπάθεια. Όμως ο ίδιος ο περιορισμός των δυνατοτήτων επιτυχίας φέρνει αναγκαία μαζί του μια ριζοσπαστικοποίηση συμπεριφορών, δεν υπάρχει πλέον χρόνος για δισταγμούς και για καλύτερες αισθητικές επιλογές. Τα πάντα πρέπει να ξαναγεννηθούν απ' την αρχή, κατά συνέπεια θα είναι ένας κόσμος που εκπέμπει κλαψουρίσματα μωρού, όχι λέξεις ή συζητήσεις. Μέσα σ' αυτήν την ατμόσφαιρα πρέπει να εισέλθουμε αν θέλουμε να μιλήσουμε για αυτοδιαχείριση. Η ζυγαριά των άμεσων υπέρ και των κατά, αυτή με την οποία ζυγίζουμε συνεχώς την καθημερινότητα, συνθλίβεται μαζί με την υπευθυνότητα με την οποία δράσαμε ανέκαθεν, αυτήν που θέλει με κάθε τρόπο να περιορίσει τις ζημιές. Σε τελική ανάλυση χρειάζεται να είμαστε ανεύθυνοι, το πέρασμα στην ολική καταστροφή είναι ακριβώς αυτή η ανατροπή, μονάχα έτσι οι αποφασιστικές επιλογές διαθέτουν μια πιο πικρή και άτεγκτη γεύση.

*

Η μεγέθυνση μιας διαδικασίας ολικής ανατροπής δεν είναι ούτε ίδια ούτε απλή σαν το χέρι που χτυπά ή εξοντώνει όποιον μας καταπιέζει. Χίλια χέρια μπορούν να σηκωθούν μέσα σ' αυτήν την απελευθερωτική κίνηση χωρίς να συμβεί τίποτε. Ποιο είναι λοιπόν το μυστήριο που δρα στο εσωτερικό ενός κινήματος εποχιακών διαστάσεων χωρίς προηγούμενο, σαν αυτό της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης; Το εξαιρετικό γεγονός συνίσταται στο ότι οι κακουχίες και οι απολαύσεις μηδενίζονται κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο, δεν κληρονομούμε μια άνετη και βολεμένη κατάσταση ώστε να την απολαύσουμε, δεν απαλλοτριώνεται κανείς -εκτός από το απαραίτητο αλλά αμελητέο τμήμα της άμεσης αναγκαιότητας καταναλωτικών αγαθών- αλλά αντίθετα ολοκληρώνεται, σε εντελώς διαφορετική κατεύθυνση, η καταστροφή που ο ίδιος ο καπιταλισμός είχε τυφλά αρχίσει ώστε να διασφαλίσει τα συμφέροντά του. Η εκδίκηση εισάγεται κατ' αυτόν τον τρόπο μέσα στην ίδια την καρδιά του κεφαλαίου, μέσα στην ίδια του την αλόγιστη μανία να θεωρεί ότι όλος ο κόσμος του ανήκει. Αντίθετα δηλώνεται ξεκάθαρα ότι ο κόσμος αυτός είναι γερασμένος και σχεδόν ολοκληρωτικά άχρηστος, και έτσι ανατρέπεται μέσα σ' ένα νέο κόσμο.

Μη περιοριζόμενοι να αντικαταστήσουμε ένα κομμάτι της ξεδιάντροπης μηχανής, η ίδια η ξεδιάντροπιότητα της μηχανής οδηγείται στις έσχατες συνέπειές της, άρα καταστρέφεται, ακυρώνεται, εξολοθρεύεται. Υφίσταται μια μυστική και τερατώδη συνάντηση μεταξύ της καταστροφής που βρίσκεται σε εξέλιξη με φορέα το κεφάλαιο και της μελλοντικής ολικής καταστροφής που θα υλοποιήσει η γενικευμένη αυτοδιαχείριση, ένα υπόγειο ρεύμα το οποίο δεν είναι δυνατό να εντοπισθεί ούτε στην επιμέρους εκμετάλλευση αλλά ούτε και στην επιμέρους ενδιάμεση αγωνιστική ενέργεια.

Έρχεται έτσι στο φως, μέσα στον καινούργιο κόσμο, μια ακατανόητη σύμπραξη από ερείπια, εκείνων του τέλματος και εκείνων που βάζουν τέρμα στο τέλος. Δε θα μπορούσαμε ποτέ να προσβλέψουμε στην ολική αυτοδιαχειριζόμενη καταστροφή αν το ίδιο το κεφάλαιο δεν είχε ήδη καταστρέψει ένα μεγάλο μέρος του παλιού κόσμου, θα περιοριζόμασταν ανέκαθεν στην προοπτική μιας απαλλοτρίωσης των μέσων παραγωγής και σ' ένα διαφορετικό σχέδιο οργάνωσης της παραγωγής. Μέσα σ' αυτή την τερατώδη συνάντηση αναδύονται στην επιφάνεια οι μεγάλες δυνατότητες της καταστροφής σαν πρόδρομοι της δημιουργίας της νέας κοινωνίας.

*

Μήπως έτσι οι κακουχίες που υπέστη ο εκμεταλλευόμενος ισοφαρίζουν τις απολαύσεις που διέθετε ο εκμεταλλευτής; Με κανένα τρόπο, γιατί και

οι δυο θα καταλήξουν μέσα στη συνθήκη της αυτοδιαχείρισης όπου θα έπρεπε να μην είναι πλέον εφικτή η εξουσία πάνω στους ανθρώπους, σε αντίθετη περίπτωση θα έπρεπε να ξαναρχίσουμε απ' την αρχή, και αυτό το πράγμα οι αναρχικοί το γνωρίζουν καλά.

Κάθε μηδενισμός είναι πάντοτε μια συνένοχη εναλλαγή δυνατοτήτων. Καταστρέφοντας την μορφή και την ουσία της εκμετάλλευσης καθίσταται προσβάσιμη η απόλαυση ακόμη και σ' αυτούς που πάνω τους έπεφτε το μαστίγιο - και καταστρέφοντας την απόλαυση των προνομιούχων καθίσταται δυνατή μια παραγωγή χωρίς εκμετάλλευση για όλους. Μπήκαμε μέσα στη σκοτεινή περιοχή της καταστροφής, εδώ μέσα δεν υπάρχουν διαχωρισμοί αν όχι οι προσωρινοί σε βάρος όλων αυτών που δεν ξέρουν να αντιληφθούν τις μεταβολές μιας ολόκληρης εποχής που βρίσκονται σε διαδικασία εξέλιξης. Κατά βάθος, το μέτρο με το οποίο θα υπολογίζεται τώρα ο καινούριος κόσμος δε θα είναι πλέον η λαιμπτώμος.

*

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο οι λιγοστοί αναγνώστες μου μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες, η μία θα στρέψει το ενδιαφέρον της μονάχα στις καταστρεπτικές διαδικασίες, τώρα μονάχα με τη φαντασία, η δεύτερη μονάχα στις καινούργιες παραγωγικές διαδικασίες, και αυτές με τη φαντασία. Λυπάμαι, εγώ δεν συντάσσομαι ούτε με τη μία ούτε με την άλλη πλευρά.

Αν υπάρξει αυτός ο διαχωρισμός, τότε δεν έγινε αντιληπτή η σκοτεινή πλευρά αυτής της διαδικασίας πτώσης μέσα στην αυτοδιαχείριση, με τα μούτρα και χωρίς εγγυήσεις.

Βέβαια, αντιλαμβάνομαι ότι είναι επικίνδυνο να σκεφτείς αυτή την αφάνταστη κατάσταση, όμως είναι ακριβώς για αυτήν την περίπλοκη υπόθεση που κάνουμε λόγο.

Μια μέσου επιπέδου ευφυΐα, καθώς είναι λόγω εκπαίδευσης προσεκτική και επιφυλακτική, δεν έχει πρόσβαση σ' αυτή την σκοτεινή ζώνη και αν παρεμπιπτόντως βρεθεί μέσα σ' αυτήν αισθάνεται εκτός τόπου.

Να σταματήσουμε στο κατώφλι ενός παρόμοιου γεγονότος που χαρακτηρίζει μια ολόκληρη εποχή είναι φυσικά δυνατό, με μια όμως προϋπόθεση: τη συνεργασία με την εκμετάλλευση, σήμερα κατά τρόπο ώστε αυτός ο γκρεμός να μην ανοιχθεί και τα πάντα να διατηρηθούν μεταξύ του είναι και του έχειν, σε αναμονή βέβαια ενός διαφορετικού είδους κατα-

---

στροφής, αυτής που ο καπιταλισμός προετοιμάζει στα παρασκήνια χωρίς απολύτως έλεος για κανέναν.

Το θέμα είναι ότι πολλοί προτιμούν να πνιγούν μέσα στην ανία και στο άγχος, στη δυστυχία και να πέσουν τελικά κάτω από το μαστίγιο του εκμεταλλευτή, παρά να δράσουν ώστε να ξεσπάσει μια σύγκρουση επικών διαστάσεων. Σκάβοντας σε βάθος υπάρχει μέσα στην εξουσιοδότηση της παραγωγικής διαχείρισης η επιθυμία να μη σκέφτεσαι, η σκέψη είναι πολύ βαριά, καλύτερα η ηπαιτεία και η σκλαβιά.

Πολύ πιο πέρα από την καπιταλιστική συναλλαγή, που παρατηρείται στην επιφάνεια διαμέσου της ψευδούς διαμεσολάβησης του χρήματος, υπάρχει αυτή η πραγματική συναλλαγή που δομεί τον κόσμο, πόνος έναντι επιβίωσης.

Είναι κατ' αυτόν τον τρόπο που προχωρά η ζωή τραυματίζοντας τις ίδιες τις δυνατότητες, κουτσαίνοντας για να μην τρέξει, ένα είδος μεταϊστορικού ρυθμού που δεν είναι δυνατό να γίνει αντιληπτός ακολουθώντας τις δύο ξεχωριστές διαδρομές της παραγωγικής άμυνας, από πλευράς όποιου θεωρεί ότι χρειάζεται την εκμετάλλευση, και της παραγωγικής επίθεσης, από πλευράς όποιου έχει πραγματικά ανάγκη την εκμετάλλευση ώστε να κατοχυρώσει και να εγγυηθεί το μέλλον του καπιταλιστικού σχεδίου.

Αυτός ο εντυπωσιακός μηχανισμός βρίσκει την προέλευσή του μέσα στο ίδιο το έγκλημα που ο άνθρωπος είναι ικανός να πραγματοποιήσει είτε μέσα στο ρόλο του θύματος είτε σ' εκείνον του θύτη. Αυτό το τέλμα, του οποίου φοβερό παράδειγμα είναι η πολιτική σήψη, συσσωρεύεται επ' αόριστον, αλληλεπιδρώντας χωρίς παύση με όλα τα απελευθερωτικά σχέδια, απ' τη μια πλευρά, και με τα παραγωγικά, απ' την άλλη πλευρά. Αυτή η σχέση είναι δυνατό να τίθεται συνεχώς σε συντήρηση ώστε να μπορεί να λειτουργεί καλύτερα, όμως δομικά παραμένει πάντοτε η ίδια. Τίποτε δεν μπορεί να την εξαλείψει, να την ακυρώσει, γιατί αυτή η ακύρωση θα ακύρωνε ταυτόχρονα τον ίδιο τον κόσμο. Εμείς θέλουμε ακριβώς αυτήν την ακύρωση, για εμάς η αυτοδιαχείριση δεν έχει κανένα νόημα αν εννοηθεί διαφορετικά, δηλαδή αφήνοντας αυτόν τον κόσμο στα πόδια του έτσι όπως είναι ή συνεχίζοντας να τον υποβάλλουμε σε περιοδικές διαδικασίες συντήρησης.

*

Είναι ακριβώς αυτή η διαπλοκή που μου ανοίγει ένα βαθύ και μεγάλο τραύμα μόλις συνειδητοποιώ ότι είμαι συνέννοχος των εγκλημάτων που πλέκουν την ανθρώπινη ιστορία με αποτρόπαια μονοτονία. Δεν υπάρχει τρόπος να θεραπευτεί αυτή η πληγή που αντίθετα σαπίζει ολοένα και περισσότερο όσο την αγνοούμε και καταφεύγουμε στη δισσέδαση που παράγεται από το κεφάλαιο ανάμεσα σε ένα χτύπημα μαστιγίου από το αμέσως επόμενο. Μόλις η συνείδησή μου αντιλαμβάνεται αυτήν την κατάσταση για εμένα τελείωσε, σαν ενεργός ρόλος ο ρόλος μου ολοκληρώθηκε, δε μου απομένει παρά να πεθαίνω κάθε μέρα και λίγο προσποιούμενος ότι είμαι ζωντανός. Μέσα σ' αυτή ακριβώς τη θανάσιμη προοπτική η ορθά εννοούμενη αυτοδιαχείριση εισάγει το αντίδοτο της αμφιβολίας. Οι ιερές και όσιες αξίες του κεφαλαίου και του πολιτικού βούρκου καταγγέλλονται επιτέλους στο φως του ήλιου, δεν υφίστανται πλέον ακούσιες διαπλοκές αλλά μονάχα εκούσιες συνεννοχές, και με αυτές δεν μπορεί να σταθεί κανείς, μπορεί μονάχα να πέσει μαζί τους.

*

Το μεγαλύτερο μέρος των σκλάβων τροφοδοτεί μια απατηλή μνησικακία απέναντι στην εκμετάλλευση, που αυξάνεται όλη τη ζωή τους μέχρι τη στιγμή της συνταξιοδότησης. Κατά κανόνα αυτή η πικρία δηλητηριάζει την ύπαρξη χωρίς να γίνεται αντιληπτό, την εξασθενεί, την τσαλακώνει και την υποβιβάζει σε ανθρώπινο ερείπιο, ενώ η οικογένεια καλύπτει τις ντροπές της μ' ένα λούστρο καλοσύνης που θα μπορούσε να φτάσει μέχρι τη διαφορετική αλλά αμερόληπτη κατανομή των σεξουαλικών καθηκόντων, στον καθένα αυτό που του αναλογεί. Τα στασιαστικά ξεσπάσματα που αναφαίνονται εδώ και εκεί μέσα στους ενδιάμεσους αγώνες, στερημένα από μια συγκεκριμένη και ολική έκβαση, καθλώνονται επάνω στον ίδιο τους τον εαυτό και φθερίζονται στην αναζήτηση ενός πιο καθαρού και συνεπούς σχεδίου. Η αφομοίωση αυτής της τεράστιας δυναμικότητας εξέγερσης αποτελεί μια από τις πιο προσοδοφόρες βιομηχανίες.

*

Είδαμε πολλές φορές στο παρελθόν με ποιον τρόπο μπορούν να προσδιορισθούν οι ευθύνες αυτής της αφομοίωσης και της ουσιαστικής μη δράσης. Και ήταν χρήσιμη δουλειά, και παρόλα αυτά, όπως ακριβώς οι ενδιάμεσοι αγώνες, δεν είναι επαρκείς. Ο πραγματικός υπεύθυνος πέρα από το συνδικάτο και το κόμμα είναι ο ίδιος ο εκμεταλλευόμενος. Ένοχος,

---

αν όχι για οτιδήποτε άλλο, για το γεγονός ότι δεν εξεγείρεται και έτσι πεθαίνει. Το θριαμβευτικό ύφος των καπιταλιστών είναι εδώ για να καταδεικνύει αυτήν τη λυπηρή κριτική διαπίστωση. Αυτοί κέρδισαν τις μάχες τους επιτυγχάνοντας να καταστρέψουν λίγο-λίγο τον κόσμο. Η θλιβερή περιπέτεια αυτής της δύσης του παλιού κόσμου, που αρχίζει να αδειάζει από τα μέσα σαν ένα σάπιο μήλο, διατηρεί στην ζωή ένα απίστευτο φωτοστέφανο ευεργέτη γύρω από τη φιγούρα του καπιταλιστή, κι αυτό είναι το τελευταίο ανέκδοτο, το φινάλε της κωμικότητας μέσα στην τραγωδία που μας περικυκλώνει.

*

Όμως είναι δυνατό μια παρόμοια προοπτική ριζικής ανατροπής, ολικής καταστροφής, να καθορίσει σε θετική κατεύθυνση την αυτοδιαχειριζόμενη κοινωνία που θα προέκυπτε;

Δεν είναι δυνατό να απαντηθεί αυτή η ερώτηση, την οποία όμως δε θέλουμε να αποφύγουμε για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ότι κανείς δεν έχει το απόλυτο δίκιο, καμιά πραγματικότητα δε γεννιέται καλή σ' όλα της τα μέρη, ούτε κατά συνέπεια και η γενικευμένη αυτοδιαχείριση. Ο δεύτερος είναι ότι μέσα στην αυτοδιαχείριση τα πάντα θα ξαναανακαλυφθούν εκ νέου, αγώνας και παραγωγή, φυσικά επάνω σε καινούργιες βάσεις και δεν είναι δεδομένο ότι αυτές οι βάσεις θα γεννηθούν φυσιολογικά από την καλοσύνη της αυτοδιαχειριστικής υπόθεσης. Καμιά αυταπάτη, θα επιστρέψουμε στον αγώνα ακόμα και μέσα σε αλλαγμένες συνθήκες ενάντια σε κάθε ειδωλολατρία. Ο άνθρωπος της καινούριας κατάστασης είναι πλημμυρισμένος -στον ίδιο βαθμό με τις συνθήκες που τον περιτριγυρίζουν- από την αυτοδιαχείριση, είναι κορεσμένος από αυτό το καινούριο που πρέπει να υλοποιήσει, στην πράξη ολόκληρο τον κόσμο, όμως είναι παρ' όλα αυτά ένα κακοήθες ζώο και θα μπορούσε να βρει, ανάμεσα στις πληγές, τη δυνατότητα να αναδομήσει το μηχανισμό με τον οποίο να καλύψει με λάσπη την πραγματικότητα, ακόμη και χωρίς να το ξέρει, μη όντας δυνατό οι παρελθούσες εμπειρίες να εξαφανιστούν εντελώς, ακόμη και μέσα σ' ένα ολικά μετασχηματισμένο κόσμο. Η ίδια η ζωή αυτού του κακοήθους όντος μπορεί να του υποδείξει τους υπόγειους δρόμους της νέας επικυριαρχίας. Η αντιμετώπιση αυτού του καινούργιου ολέθρου θα είναι το καθήκον του εσωτερικού μετώπου που θα πρέπει να ανοιχθεί αμέσως ενώ υλοποιούνται οι διαδικασίες της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης.

Ο καινούριος κόσμος δε θα αναδυθεί από μια κοσμική αρμονία άπαξ και διαπαντός, είναι πάντοτε ο κόσμος του ανθρώπου και κληρονομεί τα

χαρακτηριστικά αυτού του καταπληκτικού ζώου ικανού για θαυμάσιες πράξεις και ωμότητες χωρίς όρια. Όμως είναι πάντοτε ένα καινούριος κόσμος, όπου κάθε αδυναμία μπορεί να αντιστραφεί στο αντίθετό της μέσα σε μια διαδικασία στην οποία αυτές οι ανατροπές δεν είναι ποτέ διμερείς αλλά πολλαπλές, αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους μέσα σ' ένα πρακτικά απέραντο δίκτυο.

*

Δεν περιγράφουμε ένα μοντέλο το οποίο είναι ήδη γνωστό, βρισκόμαστε στη σκοτεινή ζώνη της κοινωνικής ζωής - κι εδώ η εκ των προτέρων κακοήθεια αποτελεί ένα βλακώδες παιχνίδι σφαγής. Χρειάζεται να εισέλθουμε στις επιμέρους στιγμές αυτού του σχεδίου, στις διασυνδέσεις που παράγει, και να αποδεχθούμε ότι η ακραία του ριζοσπαστικοποίηση είναι περισσότερο από λογική, αποτελώντας ήδη το μοναδικό δρόμο που μπορούμε να διατρέξουμε αν δε θέλουμε να συναντήσουμε την άλλη καταστροφή, αυτή που είναι επιθυμητή από τον καπιταλιστικό μηχανισμό και τυφλή χωρίς διεξόδους.

Η πορεία προώθησης μέσα σ' αυτό το καινούριο έδαφος σημαίνει να μην έχουμε καμιά αποσκευή μαζί μας, να μην κατέχουμε πλέον τίποτε που να μας κρατά συντροφιά, που να μας ανακουφίζει και να μας ταυτοποιεί γι' αυτό που είμαστε. Τα ερείπια είναι η μοναδική κοινή ιδιοκτησία που θα μπορούμε να σκεφτούμε, εκτός από κάποια υπολείμματα που θα εξυπηρετούν τις αναγκαιότητες άμεσης επιβίωσης. Αυτό το οποίο κατέχουμε τώρα είναι αποκλειστικά αυτό που είμαστε και είμαστε αυτό που παράγουμε με αυτοδιαχειριστικό τρόπο. Γεννιέται κατ' αυτόν τον τρόπο μια νέα σχέση με τα πράγματα που καταλήγουν να υπερισχύσουν των ερειπίων, μια σχέση όχι χρήσης, αλλά αδελφικής συνεργασίας. Είναι πράγματα που γίνονται οικεία στον άνθρωπο και όχι αντίθετα ακατανόητοι εχθροί του και του μιλούν όχι πλέον μέσα στη μοναξιά αλλά αντίθετα μέσα στη νέα υλοποιημένη συλλογική συγγένεια. Αυτό το οποίο αρχίζει να διαφαίνεται δεν είναι πλέον ένα διανοητικό φάντασμα, αλλά αντίθετα συγκεκριμένες παραγωγές και άλλες τόσες συγκεκριμένες καταστροφές. Γεννιέται ο νέος άνθρωπος, ο νέος παραγωγός, πεθαίνει ο παλιός άνθρωπος και, αν δε θέλει να πεθάνει, τότε εξαναγκάζεται να πέσει μαζί με τον παλιό κόσμο που αναζητά να κρατήσει στη ζωή.

Αυτή η ριζική ανατροπή δεν είναι μια πρόφαση ή ένα πυροτέχνημα, δεν είναι μια ξεροκέφαλη ριζοσπαστικοποίηση των ενδιάμεσων αγώνων συ-

---

νοδευόμενη με μια μεγαλύτερη χρήση του δυναμίτη και της λαιμπτόμου. Είναι ένα αναγκαστικό πέρασμα, ακόμη και με παύσεις λιγότερο ή περισσότερο μεγάλες, παρ' όλα αυτά υποχρεωτικό, όπου είναι δευτερεύουσα, όμως όχι ασήμαντη, η κατευθυνόμενη παρέμβαση με στόχο να εξουδετερώσει προληπτικά τα πιο ανυποχώρητα στοιχεία της καπιταλιστικής καταστολής. Αναφέρομαι εδώ στις εξεγερσιακές ενέργειες που πραγματοποιούνται πριν τη γενικευμένη αυτοδιαχείριση και που τείνουν προς αυτόν το στόχο ακόμη κι αν συχνά σε επίπεδο ανάλυσης θα φαίνονταν ότι δεν τον λαμβάνουν υπόψη τους. Αυτό το οποίο διατρέχει τον κίνδυνο να παραμείνει αόριστο και δυσδιάκριτο, διότι η πραγματικότητα της σύγκρουσης έχει χίλιες-δου ασύνειδες εκδηλώσεις που την καθιστούν τέτοια, έξαφνα διεισδύει στο μεγάλο επαναστατικό χείμαρρο της αυτοδιαχείρισης και δεν είναι πλέον μια μικρή απομονωμένη όαση με νερό μέσα στην έρημο, αλλά αντίθετα ένα μεγάλο ποτάμι που παρασύρει όλες τις απάτες και τις αβεβαιότητες. Δεν υπάρχει κανένα επαναστατικό δόγμα ικανό να διυλίσει αυτήν την ανατροπή, δεν υπάρχει καμιά απολύτως σωστή σφραγίδα με την οποία να διαλαληθεί φωναχτά στους τέσσερις ανέμους. Σε κάθε περίπτωση αυτές οι ενδεχόμενες δυνατότητες θα έφθαναν πάντοτε πολύ αργά. Και αποτελεί απ' την άλλη πλευρά βλακεία να περάσεις όλη τη ζωή σου με τα μάτια καρφωμένα πάνω σ' αυτό τον ουσιαστικό κόμπο, έχοντας στο μεταξύ αποκοιμηθεί περιμένοντας.

*

Η καταστροφή είναι μια μορφή κατανάλωσης, βίαια και άμεση. Κάνω λόγω για την ολική αυτοδιαχειριστική καταστροφή. Αντίθετα, αυτή που υλοποιεί το κεφάλαιο είναι αργή, όμως προχωρεί προς μια άβυσσο χωρίς κανένα μέλλον, την απλή κατάργηση του κόσμου, όχι τη δημιουργία ενός νέου κόσμου. Παραμένοντας μέσα στους οικονομικούς όρους του ίδιου του κεφαλαίου, η κατανάλωση είναι η λογική προϋπόθεση της παραγωγής, νόμος που ισχύει ακριβώς διότι ανήκει γενικά στα πράγματα και είναι νόμος της ζωής, προτού να κωδικοποιηθεί από την οικονομία. Η παραγωγική αυτοδιαχείριση ακολουθεί ωστόσο τον τύπο της ιδιαίτερης καταστροφής που προδιαγράψαμε, δεν είναι δυνατό να μπολιαστεί πάνω στον σάπιο κορμό της καπιταλιστικής καταστροφής.

Έχω δυσκολίες να φανταστώ ότι γίνομαι κατανοητός και έχω συνηθίσει σ' αυτήν την τραγική συνθήκη εργασίας.

Δε φτάνει η καθαρή ύπαρξη της αναγκαιότητας να παράξεις με αφετηρία τα γενικευμένα ερείπια, ούτως ώστε αυτή η παραγωγή να έλθει στο φως υπό αυτοδιαχειριστική μορφή.

Βέβαια δεδομένου του συνολικού πανοράματος, υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις αλλά δεν υφίσταται μια υποχρεωτική σχέση μεταξύ αιτίου και αποτελέσματος. Η επείγουσα κατάσταση, για να περιοριστούμε σ' αυτή, είναι ένα στοιχείο καθυστέρησης ή αλλιώς ένα στοιχείο προγραμματικής σύγχυσης, κακός σύμβουλος όποιου δουλεύει πάνω στα ερείπια. Ενυπάρχει μέσα στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης η ώθηση να καθοριστεί μια κλίμακα διαβάθμισης που θα μπορούσε να είναι απατηλή. Τα καταναλωτικά κέρδη που αναμένονται από πλευράς της νέας μορφής παραγωγής πρέπει να προέρχονται από μακριά, όχι όμως από το παρελθόν αλλά από το μέλλον. Θέλω να πω δηλαδή ότι πρέπει να είναι οι σχέσεις που διαπλέκονται μεταξύ των διαφόρων αυτοδιαχειριστικών εμπειριών που στηρίζουν τις επιλογές και όχι τα στερεότυπα πλαίσια των αναγκών του παρελθόντος. Το ευλογημένο κέρδος του καπιταλιστή δεν υπάρχει πλέον, δεν είναι αυτό που στηρίζει τους πειραματισμούς αλλά η ελεύθερη συνεργασία μεταξύ των μη ανταγωνιστικών μεταξύ τους παραγωγικών μονάδων, οι οποίες είναι ταυτόχρονα αυτές οι ίδιες οι παραλήπτες της παραγωγής, δηλαδή αποτελούν ταυτόχρονα καταναλωτικές μονάδες.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, μη ξεχνώντας τα ερείπια πάνω στα οποία είμαστε αναγκασμένοι να δουλέψουμε, το παραγωγικό πείραμα είναι διανοητικό απ' αυτό που γνωρίζουμε κάτω απ' αυτό το όνομα. Μέσα σ' αυτό υπάρχει μια διαφορετική ονειρική εικόνα, αλλόκοτη, ίσως άχρηστη, σε όρους στενά συνδεδεμένους στην ικανοποίηση ορισμένων αναγκών, κι αυτό για το γεγονός ότι αυτές οι ίδιες ανάγκες έχουν υποβληθεί σε διαδικασία βαθειάς δημιουργικής μεταβολής.

Παραγωγή και κατανάλωση θα μπορούσαν έτσι να συναντηθούν πάνω σ' ένα άγνωστο έδαφος και να μην αναγνωρίζονται άμεσα ενώ η διεύρυνση του δικτύου παραγωγής και κατανάλωσης θα μπορούσε να αναπτύξει άλλες συναντήσεις, εκ των προτέρων αφάνταστες, φορείς επίσης με τη σειρά τους άλλων περεταίρω μεταβολών. Το όνειρο μεταβάλλεται σε καταναλωμένο προϊόν και αυτός ο μηχανισμός της ζωής, εξαθλιωμένος με αποτρόπαιο τρόπο από τον καπιταλισμό, θα μπορούσε να δώσει ζωή σε άλλα όνειρα και σ' άλλες μορφές κατανάλωσης. Η προκατάληψη της εκ των προτέρων αντιστοιχίας, μεταξύ κατανάλωσης και παραγωγής, άπαξ έγινε η αρχή μιας νέας δημιουργίας από τα ερείπια θα μπορούσε να παρακαμφθεί.

*

Δεν υπάρχει κανένας λόγος αποδοχής ενός αρχαϊκού παραγωγικού πρότυπου δεδομένου ότι γίνεται εκκίνηση από τα ερείπια. Δεν υπάρχει

στο βάθος το προπατορικό αμάρτημα της εξαγωγής της αξίας του ακατέργαστου προϊόντος χάρη στο σκλάβο. Τώρα βρισκόμαστε σε διαφορετικές συνθήκες. Χρειάζεται σε κάθε περίπτωση να μη διατρέξουμε τον κίνδυνο να τιμωρηθούμε ανατρέχοντας σε μοντέλα του παρελθόντος, τώρα αναγκαστικά αντιφατικά. Η μεγάλη όρεξη για νεωτερισμούς και η συνακόλουθη αναπόφευκτη απογοήτευση που θα προέκυπτε από λάθη και αποτελέσματα αναντίστοιχα των προσμονών θα μπορούσε να τροφοδοτήσει αυτή τη θέληση της αυτοτιμωρίας.

Εδώ χρειάζεται να αποσαφηνισθεί η φυσική παρεξήγηση, η αυτοδιαχείριση δεν μπορεί να εμπιστευτεί τον εαυτό της στον αυθορμητισμό και να δηλώσει ότι κατ' αυτόν τον τρόπο ακολουθεί το φυσικό δρόμο. Για ποια φύση μίλησαν και εξακολουθούν να μιλούν τόσοι και τόσοι κατασκευαστές πολυλογιών;

Η ανθρώπινη φύση δεν αποτελεί σίγουρα ένα καλό έδαφος ώστε να τροφοδοτήσει μεγάλες ελπίδες. Η φύση υπό την έννοια του νέου κόσμου, αυτή πρέπει να αναδομηθεί σχεδόν από την αρχή. Η φύση παραμονεύει πάντοτε στη γωνία και το έργο της επιμορφωτικής και διαπαιδαγωγικής αυτοδιαχείρισης χρειάζεται ακόμη να ανακαλυφθεί μην μπορώντας να στηριχθεί παρά με περιθωριακό τρόπο πάνω στη λεγόμενη ελευθεριακή παιδαγωγική.

Πράγματι, η δυνατότητα μιας επανεμφάνισης του πολιτικού βούρκου έτσι όπως τον γνωρίζουμε είναι απομακρυσμένη, όμως υπάρχουν κατηγορίες βούρκων για τις οποίες γνωρίζουμε ελάχιστα πράγματα ακόμη και θα μπορούσαν να ανυψωθούν στο προσκήνιο. Ο άνθρωπος είναι ένα επικίνδυνο ζώο ώστε να υπολογίσουμε πολύ πάνω στην αυθόρμητη δυνατότητά του να προσανατολιστεί προς το καλό. Η αναρχία γνωρίζει σε βάθος τις πτυχές της ανθρώπινης ψυχής διότι ξεκινά από την άρνηση οποιασδήποτε αρχετυπικής αρχής. Αυτό δε σημαίνει ότι είναι ανίκανη να προγραμματίσει και να υλοποιήσει αυτοδιαχειριστικές διαδικασίες μεταβολών που κατευθύνονται στο να καταστήσουν προσβάσιμες περιοχές ευαισθησίας που ο άνθρωπος αυθόρμητα δε θα μπορούσε να προσεγγίσει.

Η ζωή μέσα σε μια αυτοδιαχειριζόμενη κοινωνία με γενικευμένο τρόπο αποτελεί ήδη ένα πρόγραμμα αυτού του τύπου που βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Όσο περισσότερο αναπτύσσεται η συμμετοχική συνείδηση της αυτοδιαχείρισης τόσο περισσότερο αμβλύνεται η σύμφυτη τάση προς το κακό μέσα στον άνθρωπο. Να υλοποιήσεις το κακό θα σημαίνει να χτυπήσεις τον εαυτό σου χτυπώντας τον όμοιό σου, όπως θα υφίστανται οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των διασυνδεμένων ατόμων στο εσωτερικό

της σφαιρικής αυτοδιαχειριστικής διαδικασίας. Αυτή η αυτοδιαχειριστική επιμορφωτική και πολιτισμική ανάπτυξη μη αυθόρμητου χαρακτήρα αποτελεί τη βαθιά διαφορά η οποία θα μπορούσε να παραχθεί στο εσωτερικό της ανθρώπινης φύσης, όμως η διαδρομή της είναι μεγάλη και δεν μπορεί να μετρηθεί σε ιστορικούς χρόνους.

Κατά τον ίδιο τρόπο, η επαναδόμηση μιας υγιούς φύσης, πάνω στα ερείπια αυτής του παρελθόντος, δε σημαίνει δημιουργία αθωότητας, μια Αρκαδία στο εσωτερικό της οποίας εισάγεται ο νέος αυτοδιαχειριζόμενος κόσμος. Πρόκειται για γελοίες υποθέσεις που δεν αξίζουν συζήτηση. Η γενικευμένη αυτοδιαχείριση είναι μια υψηλή τεχνητή συνθήκη, τεχνολογικά προωθημένη, ικανή όμως να δημιουργήσει εκείνο το δίκτυο των σχέσεων επικοινωνίας που ονειρεύεται και εφευρίσκει το απρόβλεπτο, που δεν αντιγράφει και δεν θέλει μονάχα να το τροποποιήσει καλύτερεύοντάς το με όρους του παλιού κόσμου. Κάθε υπόθεση αθωότητας ταπεινώνει το αυτοδιαχειριστικό σχέδιο και το υποβιβάζει σε ουτοπία βουκολικού χαρακτήρα.

Ενυπάρχει ένα είδος αναίδειας από πλευράς αυτών που αξιώνουν να εξημερώσουν τον άνθρωπο και τη φύση υποβιβάζοντάς τους καθ' υπόδειξη σε ενεργούμενα ευχάριστης ελαφρότητας. Τι απέγινε η πελώρια άβυσσος των εγκλημάτων του παρελθόντος; Εξαφανίστηκε μέσα στην ολική καταστροφή θα μπορούσε να μου απαντηθεί, και σωστά. Και όμως αυτό που εξαφανίζεται μέσα στα πράγματα, στα επιμέρους κατεστραμμένα πράγματα, παραμένει μέσα στην ανθρώπινη ψυχή κι εδώ κρύβεται σαν ένα θηρίο με το οποίο χρειάζεται να λογαριαστούμε.

Το ίδιο ισχύει για τη φύση. Για πολύ καιρό βιασμένη δε θα μπορεί να ξαναπαρουσιαστεί χωρίς ενοχές μέσα στον καινούργιο κόσμο, οι επιπτώσεις της επί μακρόν απερίσκεπτης χρήσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών άφησαν παντού το σημάδι τους και τα ερείπια μπορούν να το καλύψουν μέχρι ενός ορισμένου σημείου. Το ανθρώπινο κακό έρπει υπό την μορφή του τελικά απελευθερωμένου νέου κόσμου και η ζημιά που έχει υποστεί η φύση τού προσφέρεται για άμβωνας. Κανείς δεν είναι αθώος, ακόμη κι αυτοί που θα αποφασίσουν να ξεκινήσουν να πηδούν από το ένα σχοινί στο άλλο μέσα στη ζούγκλα.

Η αυτοδιαχείριση θα επιτρέπει την ανάπτυξη μιας ανθρώπινης συνείδησης που μέχρι την ολοκλήρωσή της θα χρειαστεί να διανύσει πολύ δρόμο. Θα πρέπει επίσης, και παράλληλα με τα θετικά αποτελέσματα, να οδηγήσει στο να αναδυθεί στο φως το μελαγχολικό σύμπλεγμα όλου αυτού που χάθηκε, ο παλιός κόσμος, μαζί με τα επικίνδυνα προβλήματα του και το τέλμα του είχε επίσης υψηλές εκφράσεις ανθρωπιάς και πολιτισμού που

τώρα, μετά την ολική καταστροφή, δε θα μπορούν να είναι πλέον διακριτές, παρά μόνο αποσπασματικά ένα μελαγχολικό θαύμα, μια πτώση που θυμίζει κάτι για το οποίο δε θα είναι πλέον δυνατό να γίνει λόγος. Από την ίδια την καταστροφή, από τα ερείπια, προέρχεται αυτός ο θαυμασμός όμως για τους αυτοδιαχειριστές παραγωγούς. Αυτά παραμένουν μονάχα ερείπια, έχοντας εξαφανιστεί οριστικά κάθε αρχαιολογικού χαρακτήρα προσμονή. Το ζήτημα είναι ότι μέσα στο νέο κόσμο θα χρειαστεί να ξαναεφευρεθεί η ευτυχία. Κι αυτό δε θα καταστεί δυνατό ακολουθώντας οποιοδήποτε τυχαίο αυτοδιαχειριστικό σχέδιο. Πώς μπορεί να γεννηθεί η ευτυχία μέσα σ' έναν κόσμο που την εξαφάνισε μαζί με τον προηγούμενο κόσμο, που τη γνώριζε και τη χρησιμοποιούσε σχεδόν αποκλειστικά για να επουλώσει τον πόνο της εκμετάλλευσης; Σ' αυτήν την κατεύθυνση όχι μονάχα προχωράμε με απόπειρες αλλά ενθαρρύνονται επίσης οι πρωτοποριακές και αντίθετες στο ρεύμα τάσεις.

Για μια περισσότερο από κατανοητή αντίθεση στο ρεύμα τάση, ένας καινούριος παραγωγικός κόσμος αναζητά να ρίξει όλο το βάρος πάνω σε πράγματα καθώς και σ' ένα πολύ διευρυμένο δίκτυο διαδραστικών σχέσεων που επιτρέπουν την ανάπτυξη της αναγκαίας δημιουργικότητας ως προς την πρόοδο και την επέκταση της αυτοδιαχειριζόμενης παραγωγής. Θα προέκυπτε μια ελλιπής τάση όσον αφορά την αναγκαία ισορροπία μεταξύ των πραγμάτων και του ανθρώπινου ψυχισμού, κι αυτός ο τελευταίος, σπάζοντας τις χρονοτριβές, θα μπορούσε να καταφύγει σε μια αόριστη αναζήτηση του πνευματικού, ένα καταφύγιο σαν όλα τα υπόλοιπα ενάντια στον κίνδυνο ισοπέδωσης από τα πράγματα, μια αγγελική ζωή που ήδη μας είναι γνωστή σήμερα στο εσωτερικό των μικρών περικυκλωμένων κοινοτήτων από τον καπιταλισμό. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι ο τόπος όπου αυτές οι σχέτες, διαφεύγοντας μέσα σε μια πνευματική διάσταση, έχουν αναπτυχθεί περισσότερο από οπουδήποτε αλλού. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει ένα τυφλό αδιέξοδο και ένα εμπόδιο, ένα μεταξύ πολλών άλλων.

Είναι δύσκολο να εφεύρεις τα πάντα από την αρχή, αν ακούσεις τον εκκωφαντικό θόρυβο της πτώσης των παλαιών θεοτήτων και αν γνωρίζεις ότι είσαι ο φορέας μιας πελώριας αποστολής. Σ' αυτή τη δυσκολία θα μπορούσε να ανταπεξέλθει κάποιος με μια δουλειά ρουτίνας, μηχανική και επαναληπτική, χρησιμοποιώντας το κλασικό αυτοδιαχειριστικό μοντέλο και μη καταβάλλοντας προσπάθεια να δώσει ζωή στο ουσιαστικό κομμάτι, το νεωτερισμό. Ο κίνδυνος ενός καθαρού και απλού ακτιβισμού, ψυχρού, προσανατολισμένου να φέρει σε πέρας τη δουλειά του, είναι ίσως χειρότερος από μια λιγότερη πιθανή καπιταλιστική κίνηση αντιπε-

ρισπασμού. Ο παλιός ρυθμός, μισθωτός και εξαναγκαστικός, τώρα αυτοκαθοριζόμενος με τετριμμένο τρόπο, θα μπορούσε να ξαναμπει από το παράθυρο αφού πρωτίτερα είχε εκδιωχθεί από την πόρτα. Κανείς δε θα αρνούνταν έτσι τον καινούριο κόσμο, αντίθετα θα αποτελούσε μέρος του με ολοκληρωμένο τρόπο, όμως θα συνεισέφερε αποφασιστικά στο πνίξιμο του διαμέσου της απάθειάς του, διαμέσου του ενθουσιασμού του, που είναι εφάμιλλος υπαλλήλου ληξιαρχείου. Όπως ένας τρελός παλιάτσος, αυτός ο παραγωγός θα γραπωνόταν πάνω στα όνειρα του μ' ένα ηλίθιο χαμόγελο στα χείλη.

Μήπως διατρέχουμε τον κίνδυνο να φτιάξουμε ένα καινούριο κόσμο τρελών παλιάτσων; Το σίγουρο είναι ότι πρόκειται για μια πολύ δύσκολη και σκληρή αποστολή, αυτή που πρέπει να παίξουμε δύο ρόλους, του δημιουργικού εφευρέτη και του παραγωγού πραγμάτων που τώρα διαθέτουν μια διαφορετική συχνότητα απ' αυτή της κλασικής καπιταλιστικής συναλλαγής. Μπορούμε να είμαστε διαθέσιμοι, καλοπροαίρετοι, συναινετικοί, όσον αφορά το σχέδιο, αλλά παραμένουμε πάντοτε άνθρωποι, μ' όλα τα όρια και τις ανθρώπινες αισχροτήτες. Να ξαναχτίσεις πάνω σε άγνωστες βάσεις μπορεί να προκαλέσει ξεσπάσματα φοβερά καταστροφικής δυσαρέσκειας.

Μερικές φορές, μέσα στις ιδέες των ουτοπιστών, λέχθηκε ότι ο αυθορμητισμός πηγάζει από τον απλό αυτοκαθορισμό συνδυασμένο με κοινωνικές συνθήκες σε διαδικασία αλλαγών, όπου ακριβώς δεν υφίσταται πλέον η εκμετάλλευση. Αυτό θα μπορούσε να αποτελεί εξόφθαλμη ταυτολογία. Δεν υπάρχει τίποτε το εθιμοτυπικά υποχρεωτικό μέσα στην ελευθερία, ούτε και ακόμη η ίδια η ελευθερία, η οποία είναι κατάκτηση και όχι αέρας που εισπνέεται ακούσια. Δεν αρκεί να δηλωθεί ότι η υιοθέτηση μιας αυτοδιαχειριστικής διαδικασίας παράγει αυτόματα νέες δημιουργίες και παραγωγικές μορφές που δεν έχουν ποτέ ξανασυναντηθεί. Όλα αυτά είναι εφικτά, όμως απαιτούν πολλά περισσότερα από την απλή θέληση να τα θέλεις. Και αυτά τα πολύ περισσότερα προέρχονται με δυσκολία και με πόνο από την πραγματικότητα που περιβάλλει τον καινούριο κόσμο, δεν αποτελούν ακαταμάχητο δεδομένο που έρχεται στο φως εξαιτίας των αλλαγμένων παραγωγικών συνθηκών. Απέναντι σε παρόμοιες δηλώσεις όπως αυτές που εδώ φοβόμαστε, είναι αφοπλιστική η παιδικότητα και η επιμονή πάνω σε ακούσιες λεπτομέρειες που δείχνουν την προσπάθεια να γεμίσει το τίποτα με αποκαρδιωτικές φαντασιώσεις.

Η σύγκρουση, κατά τη γνώμη μου, θα έπρεπε να συνεχιστεί επίσης και μέσα στην γενικευμένη συνθήκη της αυτοδιαχείρισης, σύγκρουση διαφορετικών νοοτροπιών και συνειδήσεων, σύγκρουση όχι αρκετά αποδο-

---

μημένων εμμονών, σύγκρουση σχεδίων και όχι φιλοδοξιών, σύγκρουση διαβαθμισμένων διαθέσεων αλλά επίσης και παραγωγικών θεωριών, συστημάτων και διαδικασιών, εφευρέσεων και μεταβολών. Ο αγώνας είναι ζωή και είναι θάνατος να θεωρηθεί οριστικά τελειωμένος, θάνατος της δημιουργικότητας, η οποία είναι η πιο πρόσφορη μορφή της ζωής που ο άνθρωπος επιτυγχάνει, ορισμένες φορές, να εκφράσει. Δεν είναι η ευτυχία μιας βαρετής και ανυπόφορης αταραξίας, που μπορεί να προκύψει από την αυτοδιαχείριση με τον τρόπο που την προσεγγίζουμε, αλλά η αγωνιώδης ανθρώπινη διαδικασία θεμελίωσης του καινούριου κόσμου επάνω σε διαφορετικές βάσεις, μια επιχείρηση ούτε εύκολη αλλά ούτε και που θα μπορούσε να ικανοποιήσει τους πάντες με τον ίδιο τρόπο. Δε χρειάζεται μεγάλη ευστροφία ώστε να αντιληφθούμε αυτές τις δυσκολίες και είναι εύκολο να γίνει κατανοητό ότι ακριβώς μέσα σ' αυτές εδράζεται ο δημιουργικός πλούτος για τον οποίο αγωνιζόμαστε και η ίδια η δυνατότητα να δοθεί ζωή σε παραγωγικές διαδικασίες που δεν είχαν ξανασυντηθεί πρωτότερα.

Κατά κανόνα οι άνθρωποι διαφεύγουν από την ανία και τον φόβο, μέσα στην εξέλιξη της καθημερινότητας το μεγαλύτερο μέρος τους βρίσκει τη δύναμη και επιτυγχάνει να τροφοδοτήσει μια έκλαμψη φωτιάς που συχνά δεν είναι προβλέψιμη.

Βέβαια η σαβούρα παραμένει σαν τέτοια, όμως είναι πάντοτε μια αμελητέα απώλεια. Κι έπειτα ώθηση θα δίνουν όλα αυτά που δε θα οπισθοχωρούσαν εμπρός από τις δυσκολίες ενώ αντίθετα θα εξαντλούνταν σύντομα από την εξάπλωση της ρουτίνας. Δε θα είναι οι δύσκολοι κόμποι που πρέπει να λυθούν που θα μπλοκάρουν τη γενικευμένη αυτοδιαχείριση αλλά αντίθετα η αυτοθεσμοποίησή της, δηλαδή η μετατροπή της σε μια κλειστή διαδικασία, αυτοαναφορική, που δηλώνει άπαξ και διαπαντός ότι βρίσκεται πλέον στο σωστό δρόμο. Η σύγκρουση αναζωογονεί τις λύσεις που εξευρέθηκαν και ωθεί στο να εξευρεθούν καινούργιες - η καθημερινή εξάντληση τις μηδενίζει.

Θα ήταν ανώφελο να σκεφτούμε ότι ένα γενικευμένο αυτοδιαχειριστικό σχέδιο είναι κάτι σαν εσωτερική ολοκληρωμένη διαδικασία, χωρίς εξωτερικούς εχθρούς ενάντια στους οποίους πρέπει να παλέψει, χωρίς εσωτερικές καταιγίδες, χωρίς προβλήματα προσαρμογής και ολέθριες υπερβολές.

Μη υφιστάμενες πλέον -ή όντας ουσιαστικά εξομαλυμένες- οι συνθήκες και οι διαχωρισμοί, ο καθένας δε θα μπορεί να είναι ελεύθερος να εκφραστεί με τον καλύτερο τρόπο, χωρίς το φόβο ότι θα υποστεί τις συνέ-

πριες; Σε γενικές γραμμές ναι, πρακτικά όμως επίσης και εδώ θα αναδυθούν συγκρούσεις και ακόμη και ενέργειες αναπόφευκτα καταστρεπτικές σε βάρος όλων αυτών που θα θελήσουν να κάνουν να επιστρέψει στη ζωή ο παλιός κόσμος. Επίσης και το τερατώδες είναι παραγωγικό μέσα στη γενικευμένη αυτοδιαχείριση και συνεισφέρει να δημιουργήσει τις καινούριες διαδικασίες που θεμελιώνουν ακριβώς τον καινούργιο κόσμο, όμως το τερατώδες και το χαοτικό δεν είναι το ηθελημένο και το προκαθορισμένο παιχνίδι να ανατρέψει κάθε σχέδιο σε τετριμμένη άρνηση της παραγωγικής τάξης, υποβιβάζοντάς την σε απλό και αόριστο χάος. Εδώ κρύβεται ένας από τους πιο τρομερούς κόμπους για το αυτοδιαχειριζόμενο μέλλον, εδώ ενεδρεύει η ίδια του η αδυναμία να αναπτυχθεί και να ωριμάσει.

Υπάρχει στο βάθος στην αυτοδιαχείριση, με την έννοια την οποία την περιγράφουμε, ένας παράξενος δυϊσμός. Από την μια πλευρά υπάρχει μέσα σ' αυτή μια ασταμάτητη εσωτερική συνιστώσα που προέρχεται από τη λογική προϋπόθεση της καταστροφής, απ' την άλλη υπάρχει το απρόβλεπτο και απέραντο δίκτυο των διαδραστικών σχέσεων που αυτή θέτει σε κίνηση. Αυτά τα δύο κινήματα δεν μπορούν να πορευθούν σε σύμπτωση μεταξύ τους, ενυπάρχουν μεταξύ τους δομικές και φυσιολογικές διαφορές, αναβλύζουν ακαταμάχητα αλλά το καθένα για λογαριασμό του και ρίχνονται με τα μούτρα το ένα μέσα στην αγκαλιά του άλλου. Τα ερείπια γκρεμίζονται μέσα στο συνολικό δίκτυο κι εδώ καταμαρτυρούν μια περασμένη καταλληλότητα. Είναι τα αποδεικτικά έγγραφα ενός νεκρού κόσμου αλλά όχι γι' αυτό το λόγο και άμοιρου συνεπειών. Δεν είναι τόσο η νοσταλγία των αλυσίδων και του μαστιγίου, ή η ανάμνηση των παλιών απολαύσεων, όσο είναι η ίδια η γοητεία του παρελθόντος, που εισάγεται μέσα στη γενικευμένη αυτοδιαχειριζόμενη παραγωγική διαδικασία. Κανένα πράγμα όντως δε ζει αποκλειστικά νέο, ακόμη και η στιγμή έχει μια ιστορία - αν όχι οποιαδήποτε άλλη, τη γενετική της ιστορία, που μια δεδομένη στιγμή αναφαίνεται αποκαλυπτικά. Οι καινούριες παραγωγικές δομές θα είναι ριζικά διαφορετικές, όμως θα έχουν σα θεμέλιο και στόχο τους την παραγωγή. Κι αυτό θυμίζει κάτι που καταστράφηκε, κάτι διαφορετικό, σύμφωνοι, όμως όχι εντελώς διαφορετικό. Αυτά τα στοιχεία δεν είναι ατομικές αναμνήσεις, συναισθηματικά αστεία συνεπικουρούμενα από τη μνήμη, είναι αντικειμενικές συνθήκες των μέσων παραγωγής, είναι πράγματα και σχέσεις μεταξύ πραγμάτων. Η αντικατάσταση της φυσικής αίσθησης ενός προϊόντος, το άγγιγμα μιας γούνας, προέρχεται από τα ερείπια, καταστράφηκε μεν το πράγμα αλλά όχι και η ανάμνηση της αίσθησης. Δηλαδή μια κληρονομιά που θα καταλήξει να αναποδογυριστεί μέσα στο παραγωγικό δίκτυο προκαλώντας αιτήματα προσανατολισμένα

προς παραγωγικά σχέδια που θα μπορούσαν να αντιφάσκουν με τη συνολική κατεύθυνση των συνθηκών σε διαδικασία ανάπτυξης. Το ίδιο θα μπορούσε να συμβεί για τη λάμψη ενός κοσμήματος ή την αίσθηση ενός αρώματος, όλα αυτά, επιστρέφοντας μαζί με τόσες άλλες αναμνήσεις από τα ερείπια, θα είναι δυνατό να ανατραπούν και να καλυφθούν από καινούριες αισθήσεις, τερατωδώς διαφορετικές, που θα παραχθούν από τις άπειρες δυνατότητες της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης. Και αυτή είναι μια εντελώς ανοικτή σύγκρουση.

Χρειάζεται να λαμβάνουμε υπόψη μας αυτό το παιχνίδι των αισθήσεων, των αναμνήσεων, των επικαλύψεων, των διαγραφών, των καινούριων προαισθήσεων. Και χρειάζεται επίσης να τον θεωρήσουμε σαν ένα παράλληλο κόσμο σ' αυτόν με τον οποίο αλληλεπιδρά είτε σε σχέση με τους σχεδιασμούς και τις νέες ανακαλύψεις είτε σε σχέση με τις ίδιες τις καταλωτικές επιλογές.

Η αυτοδιαχείριση δεν είναι μονάχα μια πικρή και δύσκολη παραγωγική αναδιοργάνωση, απ' αυτήν την άποψη παραμένει το όριο της πληρότητας, όπως είναι και σωστό να είναι, ένα σχέδιο σε εξέλιξη ανοικτό σε καινούριες εμπειρίες, αλλά είναι επίσης η αυτοδιαχείριση του νέου ανθρώπου, ή τουλάχιστον δουλεύει προς αυτή την κατεύθυνση, όχι με πεπαλαιωμένες υποθέσεις ελευθεριακής παιδαγωγικής, αλλά διαμέσου της μεταβολής των παραγωγικών σχέσεων. Οι δύο επιδιώξεις δεν αναζητούν να δράσουν η μία σε βάρος της άλλης, αλλά βρίσκονται σε παράλληλη ανάπτυξη, ακόμη και με όλες τις αντιφάσεις που μπορούν να ενσκήψουν, ορισμένες από τις οποίες είδαμε προηγουμένως.

Είναι ακριβώς η αυτοδιαχείριση που για πρώτη φορά θέτει σε αμφισβήτηση την πρωτοκαθεδρία της παραγωγής. Επάνω στα ερείπια αντηχούν ακόμη τα θεωρήματα της οικονομίας. Πρωτοκαθεδρία η οποία προσβλήθηκε στα λόγια από πλευράς μεγάλου μέρους του αναρχισμού, χωρίς να κατανοηθεί ότι ακριβώς σ' αυτό το σημείο τοποθετείται η απόσταση ασφαλείας από το μαρξισμό. Κριτικές υπήρξαν πολλές, επίσης και εμείς συμβάλλαμε σ' αυτές, όμως η επαλήθευσή τους μπορεί να επιτευχθεί μονάχα μέσα στη γενικευμένη αυτοδιαχείριση. Είναι ένας από τους λόγους που καθιστά ξεκάθαρη αυτή την αναδιοργάνωση του κόσμου πάνω στα ερείπια του παρελθόντος.

Να επιβεβαιώνουμε εδώ ένα παρόμοιο μεγάλο άθλο θα μπορούσε να μοιάζει με πλεόνασμα ή με αλληγορία. Τα πράγματα όμως δεν είναι έτσι γιατί δεν υπάρχει σ' εμένα κανένα απολύτως χαρακτηριστικό κατασκευαστή μνημείων, αλλά ακριβώς το αντίθετο. Οι επιβεβαιώσεις υψώνονται

σαν απρόσιτα βουνά και είναι λίγο ψυχρές μέσα στη μοναξιά τους. Σε μικρή διάσταση αποτελούν νεκρά μνημεία στην καλή θέληση. Παρόμοιες αναλύσεις είναι ανακριβείς και ανοικτές σε όλες τις κριτικές. Ακόμη και στις κακόπιστες. Γι' αυτό το λόγο και μπάζουν νερά απ' όλες τις μεριές.

Κάθε ζήτημα πρέπει να διαθέτει την έκφρασή του, δεν μπορεί να υπερφορτώνεται ούτε να κυριαρχείται από τις λέξεις. Είναι αυτές οι τελευταίες που πρέπει να εξυπηρετούν τα πράγματα και όχι να συμβαίνει το αντίθετο. Η θεοποίηση της αντικειμενικότητας σαν απόλυτο ιδανικό της αλήθειας βρίσκει αρκετά εμπόδια μέσα στον κόσμο της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης. Πολλές παραγωγικές διαδικασίες υπολείπονται άμεσης σαφήνειας λόγω της έλλειψης της σύγκρισης με την αγορά. Η επιμέρους παραγωγική περιπέτεια δε διαθέτει τίποτε το διευθυντικό με την έννοια της διοικητικής οργάνωσης, θα μπορούσε να παρουσιαστεί δύσχρηστη και κατά συνέπεια ανεπανάληπτη στην υλοποίησή της, ζήτημα λεπτομέρειας, ορισμένες φορές, ζήτημα ουσίας, δεν μπορούμε να ξέρουμε.

Η δημιουργική προσπάθεια μπορεί να απορροφηθεί μέσα σε μια συγκεκριμένη μορφή, που διαρκεί στο χρόνο, όμως δε μπορεί να επιβληθεί με τη δύναμη όπως μέσα στον παλιό κόσμο, για παράδειγμα με τη διαφήμιση. Θα χρειαστεί να γνωρίσουμε το μυστικό ρυθμό των αντιστοιχιών, όχι να συλλαμβάνουμε μονάχα αυτόν που θραύεται πάνω στα εμπόδια που αναδύονται ξαφνικά μπροστά από κάθε επιμέρους παραγωγική μονάδα. Αυτή η δεσπόζουσα αντίφαση είναι σημάδι ωριμότητας για ολόκληρο το παραγωγικό αυτοδιαχειριστικό σύστημα. Είναι ακριβώς αυτά τα σημεία δύναμης που δε σχηματοποιούν την όλη διαδικασία και ταυτόχρονα δεν την καθιστούν τόσο ρευστή σε βαθμό που να μην είναι αναγνωρίσιμη. Η παραγωγή χρειάζεται συγκεκριμένα μοντέλα, όμως αυτά δεν μπορούν να είναι ακίνητα αγάλματα που παράγονται με μηχανιστικό τρόπο. Η αυτοδιαχείριση θα μπλοκαρόταν, αυτά τα μοντέλα θα πρέπει να εμφανίζονται και να εξαφανίζονται ακολούθως, μ' ένα ρυθμό που θα αντιστοιχεί σ' αυτόν των καινούριων παραγωγικών μορφών που αντανακλούν τις καταναλωτικές ανάγκες. Κανένα από αυτά τα μοντέλα δεν είναι από μόνο του τέλειο, ούτε σαν προϊόν ούτε σαν παραγωγικό αντικείμενο, παντού καταγράφονται μονάχα προσεγγίσεις, αβεβαιότητες, όμως καταγράφονται σε κάθε περίπτωση αποτελέσματα, παράγονται πράγματα.

Η πρόωθηση της αυτοδιαχειριζόμενης παραγωγής διαμορφώνει μια συνείδηση διαφορετική, όπου η αξία του προϊόντος δεν εισάγεται πλέον από το εξωτερικό, ελέω της αγοράς, αλλά αναπτύσσεται στο εσωτερικό της ίδιας της συνείδησης, με μια ανάμειξη ευχαρίστησης και θλίψης.

Είμαστε ευχαριστημένοι γι' αυτό το οποίο παράγουμε, και ταυτόχρονα είμαστε θλιμμένοι για το γεγονός ότι μέσα στο παραγμένο πράγμα διεισδύει πραγματικά, αναμιγνυόμενο μαζί με την ύλη από την οποία είναι φτιαγμένο αυτό το προϊόν, ένα μικρό κομμάτι της ζωής μας. Το παραγμένο προϊόν πριν από τα ερείπια είχε την αξία του κόσμου, την τιμή του, αυτό το οποίο προκύπτει από την αυτοδιαχείριση έχει την αξία ενός μέρους της ζωής μου, είναι τη ζωή μου που προσφέρω στο αυτοδιαχειριζόμενο σύστημα κατανάλωσης. Δεν υπάρχουν πλέον χρηματοκιβώτια και γκισέδες, δεν υπάρχουν χαρτονομίσματα και κοσμήματα να συσσωρευθούν και να φυλαχτούν. Τα ερείπια της καθαρής φαινομενικότητας βρίσκονται ακόμη εκεί -αν δεν τα έχουμε εξαφανίσει- για να υπενθυμίσουν αυτή τη βαθιά μεταβολή. Βρισκόμαστε τώρα στη λησμονημένη γη κάθε εμπορικά αναγνωρίσιμου περιεχόμενου.

Η διαφορετική συνείδηση διαφέρει από την κρυσταλλοποίηση των σχέσεων και τους συσχετισμούς αυτοδιαχειριστικής συγγένειας, θέλει τα πάντα να παραμείνουν ρευστά, απαλλαγμένα από το τέλμα από το οποίο περιτριγυρίζονται τα ερείπια. Κι αυτήν τη ρευστότητα τη μετουσιώνει σε ουσιαστική μορφή ζωής, εκτίμηση και θεώρηση της πραγματικότητας. Το να παγιωθεί όλος αυτός ο κόσμος των καινούριων και απρόβλεπτων παραστάσεων μέσα στη κλασική τυπολογία του αντικατοπτρισμού -η αλήθεια αυτού που αντιστοιχεί σ' αυτό που είναι- οδηγεί προς την ψυχία των νεκροταφείων. Η καινούργια γενικευμένη παραγωγή θα υπέκυπτε κατ' αυτόν τον τρόπο μέσα σ' ένα κλίμα ακριβολογίας και τέλει ανταποδοτικότητας. Αυτή αντίθετα απορρίπτει κάθε τεχνικό εγχειρίδιο που υποδεικνύουν τα ερείπια και που εξακολουθεί ακόμη να επιπλέει πάνω στο τέλμα.

Πράγματι μένουμε έκθαμβοι μπροστά από ένα παρόμοιων διαστάσεων εγχείρημα, αλλά, μονάχα αν θεωρούμε ακόμη ανέγγιχτο τον παλιό κόσμο, αν επιτρέπουμε να εξακολουθούν να διεισδύουν μνήμες ενός αδιάντροπου παρελθόντος που ξοδεύτηκε με άσχημο τρόπο, τότε τα λάθη ξαναπέφτουν μ' όλο τους το βάρος μέσα στο νέο κόσμο και θα ήταν σίγουρα μια κατάσταση εξασφαλισμένης δυστυχίας. Όμως η ολική καταστροφή έκανε τη δουλειά της, τώρα δεν υπάρχουν πλέον τα πράγματα που κολυμπούν μέσα στον πολιτικό και τον καπιταλιστικό βούρκο έχοντας κρυφτεί μέσα στη βαθιά μαύρη τρύπα του, τ' ένα μέσα στο άλλο. Δεν μπορούμε να δείχνουμε συμπόνια για τη διαγραφή της σκλαβιάς και του πόνου και αυτό το πράγμα στερείται πλέον νοήματος, ακόμη και για όλους αυτούς που έχουν μονάχα αναμνήσεις απόλαυσης. Όλα αυτά το μαύρο και το άσπρο, διαγράφηκαν, πίσω απ' όλα βρίσκεται μονάχα το σκότος των ερειπίων, όπου

η προσευχή καθίσταται απολύτως άχρηστη, γιατί δε θα βρίσκαμε τίποτε περισσότερο εκτός από πτώματα.

Η τεράστια νέα παραγωγική προσπάθεια ηγάζει επίσης απ' αυτές τις ευαίσθητες αντιφάσεις, που σφυρηλατούνται μέσα στη διαφορετική συνείδηση των ανθρώπων του νέου κόσμου. Υποφέρουμε για ένα κατάλοιπο του παλιού, ένα ίχνος που αργοπορεί να εξαφανιστεί. Μέσα σ' αυτόν τον πόνο ενυπάρχει μια επανοικειοποίηση ανθρωπιάς γι' αυτό που συνέβη, η οποία αντανακλάται μέσα στις μελλοντικές αβεβαιότητες καθώς και μέσα στις δυσκολίες του εγχειρήματος. Δεν πρόκειται για τύψεις, το αντίθετο, όμως καμιά διαφορετική συνείδηση δεν είναι απόλυτα σίγουρη για τον εαυτό της, θα ήταν ένα μείγμα ηλιθιότητας αν δε γνώριζε και δε βίωνε τον πόνο, όλο τον πόνο του παλιού κόσμου, αυτόν που υπέφερε κι αυτόν που έκανε να υποφέρουν οι άλλοι. Και δεν πρόκειται φυσικά ούτε για μια κατάσταση που πρέπει να αισθανθούμε ένοχοι για κάτι. Αυτό που έπρεπε να γίνει έγινε. Ένας μετεωρίτης έπεσε πάνω στη γη και της άλλαξε το πρόσωπο για πάντα.

Η ιδέα της αυτοδιαχείρισης, η απλή ιδέα, ακόμη πριν τη γενικευμένη της υλοποίηση που ακολουθεί την καταστροφή του παλιού κόσμου, μας αφήνει άφωνους. Ο νέος άνθρωπος δεν είναι ο εργαζόμενος που παίρνει την κληρονομιά του καπιταλιστή, είναι ένα εντελώς διαφορετικό ον, μέσα στο μυαλό του υπάρχουν σχέδια που μας αφήνουν έκπληκτους επειδή δε διαθέτουν κανένα προηγούμενο παρελθόν. Οι αγώνες και οι πιθανές αυτοσχεδιαστικές εμπειρίες του παρελθόντος (λίγες) δεν υπάρχουν μέσα σ' αυτήν την καινούρια ιδέα της οποίας σκιαγραφούμε τις ουσιαστικές συντεταγμένες, περισσότερο βάσει αντίθεσης παρά βάσει άμεσης εξέτασης.

Αυτό που προτείνω εδώ είναι περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο ένας κατάλογος προβληματικών αισθήσεων, που όμως τροφοδοτεί αρκετό υλικό για σκέψη. Αυτό που επιμένω να προσφέρω εδώ είναι μη αποδεκτές συνθήκες μέσα στον παλιό κόσμο, όπου θα παρέμεναν αδύναμες υποθέσεις, ενώ μέσα στον κόσμο των ερειπίων βρίσκουν τη λύση τους, σε αντίθετη περίπτωση μια αδύνατη ολοκλήρωσή τους. Αυτό το ενθουσιώδες που υπάρχει μέσα στην καινούρια διάταξη των πραγμάτων του κόσμου είναι η αδιαμφισβήτητη τερατωδία τους, φυσικά θεωρούμενη σαν τέτοια από πλευράς του παλιού κόσμου.

Η ατμόσφαιρα της βασιμότητας αντίθετα προσεγγίζεται άμεσα υιοθετώντας με βαθιά συνείδηση την αρχική υπόθεση, κατά συνέπεια αποδεχόμενοι να κάνουμε δικό μας το τεράστιο και τρομερό εγχείρημα της ολικής καταστροφής. Είναι ακριβώς αυτό το πέρασμα που προμηθεύει την κα-

---

τανόηση ολόκληρου του παραγωγικού γενικευμένου αυτοδιαχειριστικού συμπλέγματος. Δεν υπάρχουν πλάγια περάσματα, συντομότεροι δρόμοι που είχαν λιγότερο κόστος, παραχωρήσεις από πλευράς των καπιταλιστών, αυτές οι υποθέσεις στηρίζονται πάνω στον πολιτικό βούρκο. Δεν υπάρχει γραμμική ανάπτυξη που να βρίσκεται σε θέση να ανοίξει τις πύλες του νέου κόσμου, χρειάζεται να αποδεχθούμε με θάρρος την αναγκαιότητα αυτής της πτώσης ανάμεσα στα ερείπια.

Μονάχα έτσι ανοίγονται πολλαπλά σενάρια, όλα τους άθικτα, εξαιτίας της εξαφάνισης του εκμεταλλευόμενου και του εκμεταλλευτή. Η αυτοδιαχείριση θα αποτελούσε μια απάτη αν η εκμετάλλευση υιοθετούνταν από πλευράς των εκμεταλλευόμενων. Επάνω σ' ολόκληρη τη γενίκευση του αυτοδιαχειριστικού σχεδίου στριφογυρίζει άρα μια απίστευτη ανθρώπινη ενοποίηση, ακατανόητη γι' όποιον ζει μέσα σ' ένα κόσμο που πρόκειται να καταλήξει σε ερείπια. Βέβαια, επίσης και στο εσωτερικό αυτής της συνεκτικότητας που ποτέ στο παρελθόν δεν υπήρξε όμοιά της, θα δημιουργηθούν διαφορές, ο άνθρωπος δεν είναι μονάχα ένα κακοήθες ζώο αλλά επίσης και εξαιρετικά διάφορο, δεν αποδέχεται να διαβαθμιστεί προς τα κάτω. Κι αυτό είναι ένα θετικό ερέθισμα, που παράγει σε κάθε περίπτωση συγκρούσεις που δεν είναι δυνατό να γνωρίζουμε και να προλαμβάνουμε - επίσης και για τον λόγο ότι θα είναι συγκρούσεις διαφορετικού είδους από τις παρελθούσες που περιοριζόνταν γύρω από το ζήτημα της εκμετάλλευσης και του πολιτικού βούρκου που την καθιστά εφικτή.

Να εισέλθουμε, σαν παρατηρητές τοποθετημένοι στον παλιό κόσμο, μέσα σ' αυτές τις συγκρούσεις του καινούριου κόσμου δεν είναι δυνατό. Είναι συγκρούσεις που είναι δυνατό να φανταστούμε σε κάθετη κατεύθυνση, αντίθετα απ' αυτές τις τωρινές που έχουν οριζόντια κατεύθυνση. Αυτή η καθετότητα αναφαίνεται από τις διαφορές που θα αναπτυχθούν για κάθε επιμέρους αυτοδιαχειριστικό παραγωγικό σχέδιο. Δεν πρόκειται για συγκρούσεις οικονομικών συμφερόντων, εξαγωγής της αξίας και συσσώρευσης του κεφαλαίου, αλλά για συγκρούσεις προερχόμενες από τις διαφορετικές εντάσεις της συνεργασίας, της φιλανθρωπίας, της φιλευσπλαχνίας γι' αυτόν που υποφέρει, της συγγένειας, των ονείρων και των δημιουργικών δυνάμεων, της αγάπης και του έρωτα, κοντολογίς όλες αυτές τις συγκρούσεις που, αν και υπάρχουν μέσα στον κόσμο που μας φιλοξενεί σήμερα, δεν επιτυγχάνουν να εξωτερικευτούν αλλά σφραγίζονται με αίμα από την ασυμβίβαστη ταξική σύγκρουση.

Το σύνολο αυτών των συγκρούσεων είναι παλιό όσο και τα συναισθήματα που ο άνθρωπος τρέφει μέσα του, όμως η κάθετη διαπλοκή τους είναι καινούρια, και είναι χαρακτηρισμένη από τη συγγένεια σε σημείο έλξης.

Η συμμετοχή είναι αναγκαίος όρος της αυτοδιαχείρισης και για να συμμετέχεις χρειάζεται να συμμερίζεσαι το παραγωγικό σχέδιο. Τώρα, αυτός ο συμμερισμός είναι δυνατό να βασιστεί πάνω στη συγγένεια με ολικό τρόπο, ή αλλιώς μπορεί να διαθέτει διαφορετικές διαβαθμίσεις άλλων εντάσεων, όπως η αγάπη και η φιλευσπλαχνία. Αυτά τα στοιχεία δεν είναι απλά παράπλευρα, διότι αλληλεπιδρούν και καθορίζουν τη συγγένεια, γι' αυτό το λόγο το σχέδιο γίνεται κάθετα συγκρουσιακό. Μέσα σ' αυτή τη σύγκρουση φωλιάζουν δύο τάσεις, μια που αυξάνει την ευχαρίστηση της παραγωγής, τη χαρά, την αγάπη για τον άνθρωπο και το προϊόν του ανθρώπου -διάκριση που πλέον είναι πολύ δύσκολη να γίνει, η δεύτερη είναι η εμπαθής φιλευσπλαχνία για τον λιγότερο προικισμένο, που μπορεί να αντιπαρατεθεί με την πρώτη ή να συγχωνευτεί σ' αυτή. Τα αποτελέσματα δεν είναι δυνατό να προβλεφθούν.

Εδώ μπαίνουμε μέσα στο βαθύ και σκοτεινό έδαφος της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης. Η ολική καταστροφή, όπως θυμόμαστε, θα έχει προκαλέσει ατελείωτα ερείπια πραγμάτων και ανθρώπων, όμως η διαφορετική συνείδηση, ικανή να αναλύσει αισθήσεις και συναισθήματα, είναι κατασκευή που δεν ανθεί αυθόρμητα πάνω στα ερείπια. Ο άνθρωπος είναι ένα άγριο ζώο, το οποίο μάλιστα δεν εξημερώνεται εύκολα. Ακόμη περισσότερο, άπαξ καταστραφούν η εκμετάλλευση και η αλυσίδα, όλες οι παραμορφώσεις του παρελθόντος θα ξεχυθούν έξω και θα είναι φωτιά και φλόγα.

Οι αλλαγμένες γενικές συνθήκες θα καταστήσουν αδύνατες ορισμένες από τις φρικαλαιότητες που σήμερα μας χτυπούν, όμως τι θα γίνει με τις υπόλοιπες; Αυτές τις οποίες η φυσική ανθρώπινη κτηνωδία φέρνει μαζί της; Γι' αυτές χρειάζεται να περιμένουμε έτσι ώστε η αυτοδιαχείριση να γενικευτεί πραγματικά, σε βαθμό που να μην απασχολεί μόνο τα χέρια και τα μυαλά αλλά επίσης και τις καρδιές. Δε θέλω να πω ότι η αυτοδιαχείριση θα εγκαταλειφθεί ειρηνικά στις επινοήσεις τρελών σαμποτέρ, σε αντιπαράθεση με τις κάθετες μορφής συγκρούσεις που αναφερθήκαμε πρωτίτερα. Θα αμυνθούμε απέναντί τους προτείνοντας να αυτοδιαχειριστούν τις δικές τους απόψεις, συνθλίβοντας σκληρά κάθε απόπειρα να σαμποτάρουν το σχέδιο που δε συμμερίζονται.

Τί θα κάνουν όμως οι αναρχικοί; Και η ίδια η υπόστασή τους που εναντιώνεται σε κάθε εξουσιαστικό δόγμα. Αν συναντήσουν αυτό το δόγμα μέσα στην κοινωνία της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης θα σημαίνει ότι αυτή η διαδικασία δεν υλοποιήθηκε, ότι υπάρχουν ακόμη οριζόντιου χαρακτήρα συγκρούσεις, δηλαδή περιπτώσεις εκμετάλλευσης. Μην ακολουθώντας

πλέον τον άμεσο στόχο ενός οποιουδήποτε ενδιάμεσου αγώνα, σ' αυτή την περίπτωση οι αναρχικοί θα έχουν μονάχα το στόχο να αντιπαρεταθούν ενάντια στις οριζόντιες συγκρούσεις, όπου η σύγκρουση ανάβει εξαιτίας υπολειμμάτων εξουσιαστικών συμπεριφορών.

Ο λόγος δε βρίσκεται στο γεγονός ότι οι αναρχικοί είναι οι υποτιθέμενοι θεματοφύλακες της αυτοδιαχειριστικής ηθικής, διότι δεν υπάρχει κανένα απολύτως ιερό δόγμα, το οποίο οι αναρχικοί πάντοτε πρώτοι θα έσπευδαν να αρνηθούν. Το ζήτημα είναι ότι οι αναρχικοί δεν ικανοποιούνται από την επιφάνεια και θέλουν την ουσία της γενικευμένης αυτοδιαχείρισης.

Από μόνη της η αυτοδιαχείριση δεν είναι ένα κάλεσμα στην τάξη, ακόμα και σε μια νέα τάξη. Ανοίγει αδιανόητα σενάρια και διορατικές θεωρήσεις, πριν την καταστροφή όμως δεν τα ολοκληρώνει, δεν προτείνει μια αναπαυτική και τελική επισφραγιστική κατάληξη. Ταυτόχρονα αυτή δεν επιφορτίζεται με την ανέφικτη αποστολή να πραγματοποιήσει την ανθρώπινη ευτυχία, στο βαθμό που οι άνθρωποι είναι προορισμένοι σχεδόν πάντοτε σε μια μεγαλύτερη δυστυχία όσο περισσότερο συνειδητοποιούν τον ίδιο τους τον εαυτό, μια δυστυχία που είναι όμως διαφορετική από την εκμετάλλευση.

Πίσω από την αυτοδιαχείριση δεν υπάρχει μνήμη, δεν υπάρχει παλιά ή τωρινή διαφύλαξη των συμβόλων και των σημαιών για τα οποία κάποιος πρέπει να θυσιαστεί και να πεθάνει, τα πάντα έχουν εναποτεθεί στο μέλλον. Κάθε επιμέρους παραγωγικό στοιχείο τώρα παρουσιάζεται διασυνδεδεμένο με γενικευμένους αυτοδιαχειριστικούς νεωτερισμούς, οι οποίοι το καθιστούν ακατανόητο στους οικονομολόγους.

Η αντανάκλαση του παρελθόντος είναι σε κάθε περίπτωση προορισμένη να εξασθενήσει. Τα ερείπια μαρτυρούν ότι δεν είναι δυνατό να γυρίσουμε πίσω. Πνευματικοί διευθυντές και διευθυντές παραγωγής είναι νεκροί μες στην ίδια εκατόμβη.

Είθε ο μελλοντικός κόσμος που εντέλει θα διανοιχθεί από την ολική καταστροφή να μην μας προκαλέσει φόβο.

Αλφρέντο Μπονάνο
Φυλακές Άμφισσας
Δεκέμβριος 2009

Επίμετρο Α

Η μια αυτοδιαχείριση αλλιώτικη από την άλλη

Θέλοντας να εστιάσω την προσοχή μου στο σοβαρό πρόβλημα της αφομοιωτικής χρήσης που υπέστη η επαναστατική έννοια της αυτοδιαχείρισης από πλευράς του κράτους και του κεφαλαίου κατά την διάρκεια των τελευταίων σαράντα τουλάχιστον χρόνων, θα χρησιμοποιήσω ορισμένες στιγμές της δικής μου πορείας και αυτοσυνειδησίας σχετικά μ' αυτό το ζήτημα.

Ξεκαθαρίζω επίσης ότι στη περιγραφική μου αυτή ανασκόπηση χρησιμοποιώ, ως σημείο της θεωρητικής μου αναφοράς σχετικά με το ζήτημα αυτό, το από παλιά μεταφρασμένο αλλά ποτέ εκδοθέν στην Ελλάδα βιβλίο του Αλφρέντο Μπονάνο «Αυτοδιαχείριση και Αναρχισμός».

Ήταν λοιπόν το μακρινό 1982, όταν, όντας νεαρός αναρχικός και φοιτητής κοινωνιολογίας στη Γαλλία, μια μέρα ξαφνικά και ενώ περιπλανιόμουν στους δρόμους της γαλλικής πρωτεύουσας μού απευθύνθηκε προσωπικά μια ερώτηση σχετικά με τις «πολιτικές» μου προτιμήσεις κατά τη διάρκεια ενός γκάλοπ.

Η απάντησή μου ήταν σαφής και άμεση: Δήλωσα υπέρ της αυτοδιαχείρισης. Ποιάς όμως αυτοδιαχείρισης; Όχι φυσικά αυτής που ήδη εδώ και λίγο μόλις καιρό τότε προωθούσε μέσα από τις λεγόμενες «εθnikοποιημένες» επιχειρήσεις η νέα σοσιαλιστική κυβέρνηση του Μιτεράν. Εκείνη τη χρονική περίοδο είχα ως μοναδικό σημείο ιδεολογικής και ιστορικής αναφοράς μου την ισπανική εμπειρία του 1936 με τη γνωστή σε όλους μας κατάληξη. Αυτό όμως δεν με εμπόδιζε να αντιλαμβάνομαι την συγκε-

---

κριμένη γαλλική κατάσταση του 1982 ως μια σοσιαλιστική φωτοβολίδα με ένα άλλο τόσο άδοξο τέλος - και βέβαια μέσα σε εντελώς διαφορετικές συνθήκες, δηλαδή αυτές της ανάπτυξης του προωθημένου καπιταλισμού.

Είχε ίσως κάποιιο δίκιο ο επαναστάτης μαρξιστής – έτσι αυτός θεωρούσε τον εαυτό του – και διδάκτορας πολιτικής κοινωνιολογίας έλληνας φίλος μου όταν μου έλεγε τότε: σήμερα το κίνημα των εκμεταλλευόμενων χρειάζεται – αλλά είναι πολύ αμφίβολο αν θα μπορέσει να τη δημιουργήσει – μια νέα επαναστατική θεωρία για να μπορέσει να βγει από τα νέα αδιέξοδα. Προσθέτοντάς μου κατηγορηματικά: εσείς οι αναρχικοί δεν αποδείξατε ότι στη πράξη είστε ικανοί για κάτι καλύτερο, αφού συμμετείχατε στους κόλπους της κυβέρνησης του λαϊκού μετώπου, αναλαμβάνοντας μάλιστα και συγκεκριμένα υπουργεία.

Δεν ξέρω αν και σε ποιο βαθμό αυτές οι βαρυσήμαντες από πλευράς του τότε δηλώσεις με απέτρεψαν τελικά να μην πάρω ποτέ το διδακτορικό μου στη πολιτική κοινωνιολογία, όμως από την άλλη αυτό που τα αμέσως επόμενα χρόνια γίνονταν ολοένα και πιο σαφές στη διαίσθησή μου ήταν το γεγονός ότι η περιβόητη δημιουργία και αναγκαιότητα της νέας επαναστατικής θεωρίας δε θα μπορούσε με κανένα τρόπο να προκύψει – αν ποτέ προέκυπτε – μέσα από τα πανεπιστήμια.

Βρισκόμασταν μόλις στις αρχές της δεκαετίας του '80, που σήμαινε το τέλος μιας ολόκληρης εποχής για τις χώρες του προωθημένου δυτικού καπιταλισμού και του ευρωπαϊκού ειδικότερα και παράλληλα την αρχή μιας όχι και τόσο σύντομης εποχής παρατεταμένων ψευδαισθήσεων, όχι μονάχα από οικονομικής άποψης, για ορισμένες άλλες καθυστερημένες χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας, όπως η Ελλάδα.

Μέσα σ' εκείνη την πολιτικο-οικονομικο-κοινωνική συγκυρία, δεν ήταν καθόλου τυχαία η σχεδόν παράλληλη χρονικά μετεμφύτευση στην Ελλάδα από πλευράς του επίσης τότε νεοαναρχικηθέντος στη κρατική εξουσία σοσιαλιστικού ΠΑΣΟΚ, της ιδέας της αυτοδιαχείρισης για εσωτερική κατάνάλωση (τα αποτελέσματα είναι επίσης γνωστά και τα είδαμε και με τα ίδια μας τα μάτια στις αρχές της δεκαετίας του '90).

Ο επελαύνων νεοφιλελευθερισμός, βρίσκοντας τους θεωρητικούς του εκφραστές στη σχολή του Σικάγου και τους πολιτικούς του στα πρόσωπα των Ρέιγκαν-Θάτσερ, δε θα αργούσε ακόμη για πολύ να δείξει τα δόντια του.

Πολύ λίγοι, ίσως και απολύτως κανένας, δεν ήταν σε θέση το μακρινό 1982 να προβλέψουν κι ούτε καν να υποψιαστούν το μέγεθος της σαρωτικής του νίκης και κυριαρχίας στο τέλος της ίδιας δεκαετίας.

Η μάχη μαίνονταν ήδη σφοδρή και θα ήταν αποφασιστικής σημασίας -τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό έδαφος- η έκβαση της πολλοστής εξέγερσης και του αγώνα του πολωνικού προλεταριάτου ενάντια στη δικτατορία που του είχε επιβληθεί από το ίδιο του το κόμμα.

Ο διαπρεπής έλληνας πολιτικός φιλόσοφος και οικονομολόγος Κορνήλιος Καστοριάδης δεν παρέλειπε επί σειρά μνημών στα τέλη του 1981 και στις αρχές του 1982 να καυτηριάζει με την έντονη κριτική του μέσα από τις στήλες και τα πρωτοσέλιδα της «Le Monde» (μια από τις εγκυρότερες εφημερίδες του γαλλικού κατεστημένου) τα γεγονότα της Πολωνίας. Άλλωστε, ήταν προφανώς περιζήτητος από πλευράς του ίδιου κατεστημένου, μέρος του οποίου αδιαμφισβήτητα πλέον αποτελούσε και αυτός, παρ' όλη την αιρετική του φυσιογνωμία.

Θα μπορούσαν όμως τα ίδια γεγονότα να κατευθυνθούν τελικά έστω και στοιχειωδώς προς τις ενδιαφέρουσες κατά τα άλλα θεωρήσεις και εκτιμήσεις του συγγραφέα της «Πείρας του εργατικού κινήματος», της «Γραφειοκρατικής κοινωνίας» και εντέλει ενός από τους πιο ενδιαφέροντες σύγχρονους θεωρητικούς της Αυτονομίας, αν όχι οποιασδήποτε άλλης, αυτής του εργατικού κινήματος στη συγκεκριμένη περίπτωση;

Δυστυχώς, το προλεταριάτο σε μια από τις τελευταίες ζωντανές μαζικές του εμφανίσεις – τουλάχιστον επί ευρωπαϊκού εδάφους – απέδειξε ότι δεν είχε ενηλικιωθεί και έτσι και αυτή τη φορά η εξέγερσή του δεν πήρε τον δρόμο της αυτονομίας του και της εργατικής αυτοδιαχείρισης, αλλά κατέληξε ύστερα από μακροχρόνιες δραματικές καταστάσεις και θυσίες στην αγκαλιά της δημοκρατίας της αγοράς με τις ευλογίες και την αποφασιστική συνδρομή, όσον αφορά την πολωνική κατάσταση, της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Κατά μια αλλοπρόσαλλη συγκυρία, το αρχαιοελληνικό πνεύμα έμοιαζε να επιστρέφει, τουλάχιστον σημειολογικά, μέσα στο πνεύμα του σύγχρονου καπιταλισμού στην νεοφιλελεύθερη εκδοχή του.

Η πολωνική μάχη υπήρξε η αρχή του τέλους για το σύγχρονο ευρωπαϊκό προλεταριάτο, καθώς και για την υποτιθέμενη κοιτίδα του, δηλαδή τις πρώην χώρες του κρατικού καπιταλισμού ή, αν προτιμάτε, του αποκαλούμενου υπαρκτού σοσιαλισμού. Η επίσημη επισφράγιση του γεγονότος αυτού συνέβη με την άνοδο του επιφανούς του ηγέτη στην προεδρία της δημοκρατίας την επόμενη δεκαετία.

Όμως εμείς βρισκόμασταν ακόμα στην εποχή του λεγόμενου ψυχρού πολέμου και ο Καστοριάδης δεν κατάφερε να μη μας το θυμίζει συνεχώς μέσα από τα βιβλία και τις διαλέξεις του, που ομολογουμένως, μπορώ

να βεβαιώσω, ήταν αποκαρδιωτικές όσον αφορά τα λεγόμενα πολιτικά του συμπεράσματα αναφορικά με τη δράση των μαζικών κινήσεων στη Δυτική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό που δεν αφορούσε μονάχα εμένα αλλά και πολλούς άλλους συντρόφους τότε, στο «εσωτερικό» του γαλλικού αναρχικού κινήματος, δεν πέρασε απαρατήρητο.

Υπήρχαν βέβαια στον ορίζοντα τα νέα ανερχόμενα ριζοσπαστικά κινήματα της οικολογίας και αυτά του γενικότερου αντιιμπεριαλιστικού περιεχομένου, όσο αφορούσε την αντίσταση στην εξάπλωση των αμερικάνικων βάσεων στην ήπειρο. Λίγο αργότερα, μετά το πυρηνικό ατύχημα του Τσέρνομπιλ το 1986, το λεγόμενο κίνημα αντίστασης στην ανάπτυξη και περαιτέρω εξάπλωση της πυρηνικής τεχνολογίας θα γνώριζε μια πρόσθετη ένταση.

Όσον αφορά τώρα την αποτυχία των αυτοδιαχειριστικών εγχειρημάτων του παρελθόντος, ορισμένα από τα οποία, όπως η γιουγκοσλαβική αυτοδιαχείριση, ήταν ακόμη φαινομενικά ενεργά, για εμάς τους επαναστάτες αναρχικούς, πέρα από τις δυσκολίες και την ανεπάρκεια των αντικειμενικών συνθηκών μέσα στις οποίες είχαν δοκιμαστεί σε κοινωνικό επίπεδο, ήταν περισσότερο εμφανής η λανθασμένη μεθοδολογική προσέγγιση του ζητήματος.

Αυτό ίσχυε είτε για την ισπανική εμπειρία του 1936-39, μέσα σε συνθήκες γενικευμένης κοινωνικής εξέγερσης και εμφυλίου πολέμου και αφορούσε περισσότερο τα τραγικά λάθη των αποφάσεων των επίσημων οργανώσεων του αναρχικού κινήματος εις βάρος όλων των υπολοίπων, είτε για πιο πρόσφατες και διαφορετικού τύπου κοινωνικές εμπειρίες, όπως ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας του αλγερινού λαού ενάντια στον γαλλικό ιμπεριαλισμό στις αρχές της δεκαετίας του '60. Στην Αλγερία, ελλείψει ίσως και σοβαρού αναρχικού κινήματος, η αυτοδιαχείριση επιχειρήθηκε από την αρχή να υλοποιηθεί με τα κυβερνητικά διατάγματα της νέας επαναστατικής κυβέρνησης του Μπεν-Μπέλα. Ο κυριότερος θιασώτης και προωθητής αυτής της «επαναστατικής» ιδέας ήταν ως γνωστόν ο διεθνούς φήμης έλληνας επαναστάτης μαρξιστής Μιχάλης Ράπτης, γνωστότερος ως Πάμπλο, ο οποίος, πέρα απ' όλα αυτά, είχε συμβάλλει αποφασιστικά με τη δράση του στον αγώνα απελευθέρωσης του αλγερινού λαού από τη γαλλική κυριαρχία.

Η περίπτωση της γιουγκοσλαβικής αυτοδιαχείρισης αποτελούσε άλλη μια κραυγαλέα αποτυχία και πρωτοτυπούσε ως μοναδική σε συνθήκες υπαρκτού σοσιαλισμού, κατόπιν των επίσημων αποφάσεων και οδηγιών της κατά τόπους κομματικής νομενκλατούρας. Ήταν άλλωστε γνωστές και

οι εσωτερικές κριτικές, όπως αυτή του Μίλοβαν Τζίλας, που ήδη αντιμετώπιζε αυτό το εγχείρημα στη χώρα του τότε αποκαλούμενου «αυτοδιαχειριστικού σοσιαλισμού». Η τραγική και ολέθρια επάνοδος του εθνικισμού στις πρώην χώρες της λεγόμενης γιουγκοσλαβικής σοσιαλιστικής ομοσπονδίας τη δεκαετία του '90 απέδειξε ξεκάθαρα μέχρι σε ποιο βαθμό ήταν κοινωνικά ριζωμένη μέσα σ' αυτούς τους λαούς είτε η ίδια η συνείδηση του σοσιαλισμού, είτε αυτή της αυτοδιαχείρισης. Επρόκειτο για ένα ακόμη πολιτικό πυροτέχνημα, κομμουνιστικού χαρακτήρα.

Τέλος, δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η συνεισφορά των συντρόφων αναρχοσυνδικαλιστών σε παρόμοιου τύπου υλοποιήσεις της αυτοδιαχείρισης από τα επάνω στη μεταπολεμική Ευρώπη υπήρξε το κερασάκι στην τούρτα. Οι εμπειρίες αυτές αφορούν συγκεκριμένα αναρχικά συνδικάτα στη Γερμανία και τη Σουηδία, δηλαδή μέσα σε συνθήκες του πιο προωθημένου καπιταλισμού, και στην ουσία αποτέλεσαν τη συμμετοχή στην αυτοδιαχείριση των καπιταλιστικών επιχειρήσεων κυρίως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70.

Η εξειδίκευση δεν αποτελεί μονάχα τη θανατηφόρο ασθένεια κάθε επαναστατικής δράσης αλλά και οποιασδήποτε άλλης κοινωνικής δράσης με την ευρύτερη έννοια. Κάθε μορφή εξειδίκευσης ταυτίζεται απόλυτα με το πνεύμα του καπιταλισμού και τη ροή και αναπαραγωγή του ίδιου του κεφαλαίου.

Η εξειδίκευση δεν καταπολεμείται από την άλλη πλευρά με τον αγνωστικισμό και την αμάθεια, αλλά με μια επίπονη προσπάθεια του υποκειμένου προς την πρακτική διαπλάτυνση των κοινωνικών του ενδιαφερόντων και απευθύνσεων.

Μ' αυτήν την έννοια ίσως μπορεί να γίνει κατανοητό από σήμερα για ποιο λόγο η γενικευμένη αυτοδιαχείριση, όπως την εννοούμε μέσα απ' αυτά τα κείμενα, δεν έχει ανάγκη από «ειδικούς» για να υλοποιηθεί κοινωνικά με την αναρχική επαναστατική έννοια, δεν είναι άρα ένα πολιτικό ζήτημα, αλλά έχει ανάγκη από επαναστατημένους ανθρώπους, με όλη τη σημασία αυτής της λέξης, και είναι κατά συνέπεια ένα βαθιά κοινωνικό ζήτημα επαναστατικής σημασίας και επαναστατικών διαστάσεων.

Χρήστος Στρατηγόπουλος
Φυλακές Λάρισας
Ιούλιος 2011

Επίμετρο Β

Από τη συστημική κρίση στην αντιεξουσιαστική προοπτική του 21ου αιώνα

I

«Στην πραγματικότητα δεν έχει απομείνει πρωτογενής φτώχεια σε αυτή τη χώρα. Όπου υπάρχει φτώχεια, υπάρχει επειδή οι άνθρωποι δεν ξέρουν πώς να προϋπολογίσουν την οικονομική τους δραστηριότητα, δεν ξέρουν πώς να ξοδέψουν τα κέρδη τους κι έτσι το μόνο που τους απομένει είναι το πραγματικά σκληρό, δομικό ελάττωμα του χαρακτήρα και της προσωπικότητας τους.»

Μάργκαρετ Θάτσερ

Σήμερα φαντάζουν λίγο μακρινές εκείνες οι εποχές της νεοφιλελεύθερης αισιοδοξίας, τότε που ο θατσερισμός με ένα διάταγμα κήρυξε την παύση της ταξικής πάλης και την εξαφάνιση των ίδιων των κοινωνικών τάξεων, με τον συνακόλουθο θρίαμβο του ατομοκεντρισμού.¹ Μοιάζει μακρινή και η εποχή του Φράνσις Φουκουγιάμα, με το τέλος της Ιστορίας και τον Τελευταίο Άνθρωπο, με τον παγκόσμιο θρίαμβο της φιλελεύθερης

---

1 «Δεν υπάρχει κοινωνία, υπάρχουν μόνο άτομα», έλεγε η Μάργκαρετ Θάτσερ. Με την ίδια λογική, δεν υπάρχει καθόλου νερό, υπάρχουν μόνον δύο άτομα υδρογόνου και ένα άτομο οξυγόνου ...

δημοκρατίας, της ένοπλης επανθητικοποίησης του πλανήτη που κήρυξε η δυναστεία Μπους για να επιβάλει τις ιερές αρχές των «αυτορρυθμιζόμενων αγορών» όπου ρέει άφθονο το μέλι και το γάλα (τα κέρδη και το αίμα). Ο καπιταλισμός εμφανίστηκε τότε ως η μόνη λύση στον καλύτερο δυνατό κόσμο, σε έναν κόσμο που έγινε πιο ελεύθερος μετά το ξεθεμελίωμα των διδακτοριών του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Η αισιοδοξία των υμνητών του κοινωνικού δαρβινισμού (της αγγλοσαξονικής εκδοχής του για την ακρίβεια)² ξεχάστηκε πια μετά το ξέσπασμα της κρίσης το 2007-2008 και η θατσερική αμετροπέπεια θάφτηκε κάτω από τις στάχτες της Τσαβικής Άνοιξης³.

Η αισιοδοξία τους χάθηκε, όχι όμως και το θράσος τους. Για μια ακόμη φορά οι συστημικοί αναλυτές και άλλοι περιώνυμοι ψιττακοί μάς παρουσιάζουν την πραγματικότητα αντεστραμμένη, με τα πόδια πάνω και το κεφάλι κάτω. Τις πταίει; Μήπως τα golden boys με την απληστία τους; Ή μήπως η ανεπάρκεια του πολιτικού προσωπικού; Φταίει ο τζογαδόροι των χρηματιστηρίων ή οι ανεύθυνοι πολίτες που εθίστηκαν στον υπερδουλεμισμό; Φταίει ο Θεός που μας μισεί;

Οι συστημικοί παπαγάλοι παρουσιάζουν ως αιτίες τα αποτελέσματα: οι γλίσχροι και διεφθαρμένοι πολιτικοί, οι ανεύθυνοι συνδικαλιστές, οι ανώριμοι πολίτες και οι άπληστες αγορές δημιουργούν μια απλή οικονομική κρίση, μια κακή παρένθεση. Αρκεί η επανθητικοποίηση του καπιταλισμού και οι κοινές θυσίες όλων ημών (αφού μαζί τα φάγαμε!) για να ξαναποθετηθεί το τρένο στις ράγες.

Η αλήθεια, όμως, είναι πως ο καπιταλισμός περνά τη πιο βαθιά κρίση της πρόσφατης ιστορίας, ίσως βαθύτερη και από το κραχ του 1929, η οποία είναι μια κρίση δομική και συστημική, μια τυπική κρίση υπερσυσσώρευσης

---

2 . Σε αντίθεση με τον γερμανικό κοινωνικό δαρβινισμό (από τον Ερνστ Χέκελ ως τους ναζί) που βασίζονταν στη συγκρότηση ενός ισχυρού δικτατορικού κράτους, ο αγγλοσαξωνικός κοινωνικός δαρβινισμός βασίζεται στον «ελεύθερο ανταγωνισμό» και την ελαχιστοποίηση του ρόλου του κράτους, το οποίο περιορίζεται περισσότερο στον τομέα της καταστολής. Χαρακτηριστικό δείγμα αυτού του νεοφιλελεύθερου «αντικρατισμού» είναι ο Γκρόβερ Νάρκουιστ: «Δε θέλω να καταργήσω το κράτος, απλώς θέλω να συρρικνώσω τόσο πολύ το μέγεθος του, ώστε να μπορώ να το σύρω στο μπάνιο μου και να το πνίξω μέσα στην μπανιέρα» (βλ. Naomi Klein: «Το Δόγμα του Σοκ», Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη)

3 Τσαβική όχι από τον δημοφιλή ηθοποιό των stand up comedy Ούγκω Τσάβες , αλλά από την λέξη των Ρομά τσαβο/τσαβός/chan, που σημαίνει παιδί. Στην Αγγλία με τη λέξη αυτή χαρακτηρίζονται υποτιμητικά τα παιδιά της εργατικής τάξης που φοράνε συνήθως αθλητικές φόρμες. Πρώτος ο τραγουδιστής της ροκ Φραν Χίλι , χαρακτήρισε την εξέγερση της αγγλικής προλεταριακής νεολαίας τον Αύγουστο του '11 ως Τσαβική Άνοιξη, παρέμποντας στην Αραβική Άνοιξη (βλ. Owln Jones: «Βρετανία :η εργατική τάξη πάει στην κόλαση», στη ελληνική έκδοση της Le Monde Diplomatique, *Ελευθεροτυπία*, 9/10/11) .

κεφαλαίων και υπερπαραγωγής εμπορευμάτων. Δεν μπορούμε, όμως, να μιλάμε για μια απλή «οικονομική κρίση», για ένα τεχνοκρατικό πρόβλημα, αλλά για μια **καθολική** κρίση αναπαραγωγής του καπιταλισμού, που αγγίζει όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής, κάθε πλευρά των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων, ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες μορφές που παίρνουν κάθε φορά, μορφές που απλώς είναι διαφορετικές όψεις της ίδιας κρίσης (κρίση χρέους των νοικοκυριών, χρηματοπιστωτική κρίση, χρηματιστηριακά κραχ, κρίσεις εθνικών/κρατικών χρεών, κρίση του πολιτικού εποικοδομήματος, οικολογική ή επισιτιστική ή ενεργειακή κρίση κτλ).

Η τρέχουσα κρίση ξεκίνησε τα έτη 2007-2008 μετά την κατάρρευση της αγοράς των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων (subprimes) στις ΗΠΑ και συνεχίζεται ως τις μέρες μας συνεχώς μετασχηματιζόμενη, αφού ζούμε ήδη το πέμπτο έτος ύφεσης ή αναιμικής ανάπτυξης. Για να κατανοήσουμε καλύτερα όμως το σήμερα πρέπει να επιστρέψουμε για λίγο στην δεκαετία του 1970.

Η αριστερά του κεφαλαίου με τα συνηθισμένα της κλαψουρίσματα αναπολεί νοσταλγικά τον ειδυλλιακό χρυσό αιώνα του κεϋνσιανισμού και ξορκίζει μετά βδελυγμίας το φάντασμα του νεοφιλελευθερισμού. Στο μεταφυσικό ντελίριο παρουσιάζει λίγο ως πολύ την επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού ως μια απλή απόφαση άπληστων σκοτεινών κέντρων.

Στην πραγματικότητα, όμως, η νεοφιλελεύθερη διαχείριση του καπιταλισμού δεν προέκυψε αυθαίρετα, αλλά ήταν η απάντηση στην οριστική χρεοκοπία της κεϋνσιανής διαχείρισης. Με κομβικό γεγονός την πετρελαϊκή κρίση του 1973 ξεκίνησε ένα πρώτος γύρος νεοφιλελεύθερης επίθεσης του κεφαλαίου και αναδιάρθρωσης της παραγωγής. Ο δύσκαμπτος φορντισμός αντικαταστάθηκε από την «εργασιακή ευελιξία», το προλεταρίο κατακερματίστηκε και η εργατική δύναμη απαξιώθηκε. Το κεφάλαιο επιτάχυνε τη διεθνοποίηση του και επιχείρησε τη φυγή του προς τη χρηματοπιστωτική σφαίρα.

Όλη αυτή η μακρόχρονη διαδικασία (που φευγαλέα μόνο περιγράφηκε εδώ) δημιούργησε μια στασιμότητα των μισθών, δηλαδή ακόμα έναν κίνδυνο για ένα εκ νέου ξέσπασμα μιας κρίσης υπερσυσσώρευσης και υπερπαραγωγής.⁴ Η απάντηση ήρθε με τη διέγερση της κατανάλωσης μέσω

---

4 Γράφει ο Μαρξ για μια από τις πιο δομικές αντιφάσεις του καπιταλισμού: «Οι εργάτες σαν αγοραστές εμπορευμάτων έχουν μεγάλη σημασία για την αγορά. Η κεφαλαιοκρατική όμως κοινωνία έχει την τάση να περιορίζει στο κατώτερο όριο την τιμή του εμπορεύματός της (της εργατικής δύναμης) όταν αντικρίζει τους εργάτες ως πωλητές». Η υπερδιόγκωση του υπερδανεισμού υπήρξε ως ένα τρικ για το ξεπέρασμα αυτής της δομικής αντίφασης.

του υπερδανεισμού (πάσης φύσεως δάνεια, πιστωτικές κάρτες, αγορές με δόσεις κλπ). Η τακτική της διόγκωσης της πίστωσης προς τις εργαζόμενες τάξεις έδωσε αρκετές ανάσες στο δυτικό καπιταλισμό, σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους, όπως το άνοιγμα νέων αγορών (μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ ή μέσω των «πολεμικών επενδύσεων»), η νεοαποικιοκρατία, οι ιδιωτικοποιήσεις κλπ.

Η τακτική του προσωρινού ξεπεράσματος αυτής της δομικής αντίφασης (στασιμότητα μισθών από τη μία και ανάγκη πώλησης των εμπορευμάτων για την αποφυγή κρίσης υπερπαραγωγής από την άλλη) τελικά προκάλεσε περισσότερα προβλήματα από αυτά που στην πραγματικότητα έλυσε, μετατοπίζοντας απλώς την κρίση: «Καθώς το κόστος του αμερικάνικου ονείρου» γράφει ο αμερικανός οικονομολόγος Richard Wolff «διαρκώς αυξανόταν, ενώ δε συνέβαινε κάτι ανάλογο με τους μισθούς, τα νοικοκυριά δανείζονταν πλέον όλο και περισσότερο (υποθήκες, πιστωτικές κάρτες, δάνεια για αυτοκίνητα, σπουδές). Τα χρέη συσσωρεύονταν στη βάση της στασιμότητας των πραγματικών μισθών. Αυτή η μη βιώσιμη πιστωτική φούσκα έσκασε το 2007 [...] Από τη δεκαετία του 1970, τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες και hedge funds ήταν σε μια διαρκή κούρσα εφεύρεσης νέων κερδοσκοπικών εργαλείων για τα αυξανόμενα χρέη των αμερικάνικων νοικοκυριών. Αυτές οι χρηματοπιστωτικές κερδοσκοπικές διεργασίες ήταν πολύ πιο κερδοφόρες από τα εκτοξευμένα στα ύψη κέρδη των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων, που διατηρούσαν στάσιμους τους πραγματικούς μισθούς των εργαζομένων ακόμα και ενώ η αυξανόμενη παραγωγικότητα απέφερε σε αυτές τις επιχειρήσεις περισσότερο προϊόν ανά εργαζόμενο. Τα τεράστια κερδοσκοπικά κέρδη παρότρυναν τους χρηματοπιστωτές να δανείζονται σε ένα αυτο-ενισχυόμενο σπιράλ που ήταν ακόμα περισσότερο απαλλαγμένο από τα επίπεδα χρέους των νοικοκυριών πάνω στα οποία ήταν βασισμένο. Η βάση όμως κατέρρευσε καθώς εκατομμύρια αμερικάνοι εργαζόμενοι δεν μπορούν πλέον να αποπληρώσουν τα χρέη τους. Το ίδιο έγινε και με τις χρηματοπιστωτικές φούσκες που είχαν χτιστεί πάνω σε αυτά τα χρέη».⁵

Η συνέχεια γνωστή: πακέτα διάσωσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, κοινωνικοποίηση των ιδιωτικών ζημιών δηλαδή, και ξέσπασμα κρίσεων εθνικών/κρατικών χρεών. Τα υπόλοιπα τα ζούμε στο πετσί μας...

Μια επιφανειακή προσέγγιση εύκολα μπορεί να ρίξει το φταίξιμο εξολοκλήρου στους «ανήθικους» κερδοσκόπους, διαχωρίζοντας την «καλή» πραγματική/παραγωγική οικονομία από την «κακή» κερδοσκοπία. Στην

---

⁵ Richard Wolff: «Οι παραλογισμοί της κρίσης», *Ελευθεροτυπία*, 11/09/11.

πραγματικότητα όμως η κερδοσκοπία (ως αδιαχώριστο τμήμα του καπιταλισμού και όχι ως τυχαίο προϊόν της δήθεν κακής χρήσης του) δεν είναι η πραγματική αιτία της κρίσης, αλλά αντίθετα: «είναι το αρχικό μόνο πεδίο πάνω στο οποίο εκδηλώνεται η κρίση του υπερσυσσωρευμένου κεφαλαίου. Η κερδοσκοπία δε συνιστά μια ‘παραφύσιν’ λειτουργία στο πλαίσιο του καπιταλισμού. Πρόκειται για εκδήλωση της ίδιας της φύσης και της νομοτελειακής λειτουργίας ενός συστήματος» (Μπογιόπουλος).⁶ Στα «Κείμενα για την Οικονομία και την πολιτική»⁷ ο Ένγκελς σχολίαζε για την κρίση που ξέσπασε στα μέσα του 19ου αιώνα, με λόγια που είναι σα να γράφτηκαν σήμερα. «Όπως πάντα η ευημερία τροφοδότησε πολύ γρήγορα την κερδοσκοπία. Η κερδοσκοπία επέρχεται κανονικά σε περιόδους στις οποίες η υπερπαραγωγή βρίσκεται ήδη σε πλήρη ανάπτυξη. Προσφέρει στην υπερπαραγωγή τα προσωρινά κανάλια διοχέτευσης της, ενώ με αυτόν τον τρόπο επιταχύνει την εκδήλωση της κρίσης και εντείνει την ορμή της. Η ίδια η κρίση ξεσπά αρχικά στο πεδίο της κερδοσκοπίας και αγκαλιάζει αργότερα την παραγωγή. Όχι η υπερπαραγωγή, αλλά η υπερκερδοσκοπία – η οποία αποτελεί μόνο ένα σύμπτωμα της υπερπαραγωγής – εμφανίζεται, λοιπόν, στην επιφανειακή προσέγγιση ως αιτία της κρίσης. Ο μεταγενέστερος κλονισμός της παραγωγής δεν εμφανίζεται μόνο ως αναγκαίο αποτέλεσμα της ίδιας της προηγηθείσας έξαψής της, αλλά ως απλή συνέπεια της κατάρρευσης της κερδοσκοπίας».

Να γιατί η Αριστερά του Κεφαλαίου προσπαθεί να αναστήσει τη μούμια του κεϋνσιανισμού, εμμένοντας στην επιφανειακή και ηθικιστική προσέγγιση που χρεώνει την κρίση αποκλειστικά στην απληστία μιας χούφτας κερδοσκόπων (λες και υπάρχουν χασοσκόποι, όπως επιτυχημένα είπε ένας καπιταλιστής) και με τη διαχειριστική λογική ενός λογιστάκου προωθει την (αυ)λαπάτη ενός ηθικού καπιταλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο. Θέλει να συσκοτίσει το προφανές: η κρίση είναι βαθειά δομική, είναι βαθειά συστημική, είναι συνολική, είναι καθολική και όχι στενά «οικονομική» και η μοναδική έξοδος από την κρίση είναι η ανατροπή του καπιταλισμού...

6 Νίκος Μπογιόπουλος: «Είναι ο καπιταλισμός, ηλίθιε», Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη. Καλά τα λέει ο Μπογιόπουλος, μόνο που «ξεχνάει» τις απολύσεις στις καπιταλιστικές επιχειρήσεις του «Κ»ΚΕ και την περιφρούρηση του αστικού κοινοβουλίου από τον συνδικαλιστικό μηχανισμό του ΠΑΜΕ. Η έμμισθη και κρατικοδίαιτη αυτή συστημική Αριστερά κάνει περισσότερο τελετουργικές αναπαραστάσεις αγώνων και χρησιμοποιείται ως εφεδρεία του κεφαλαίου, όταν χρειάζεται να παίξει πυροσβεστικό ή κατασταλτικό ρόλο.

7 Από τις Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή (ακόμα μια καπιταλιστική επιχείρηση με εργοδότες αυτοαποκαλούμενους κομμουνιστές).

II

«Η ιδεολογία ασκεί αρκετή υλική εξουσία φροντίζοντας να μην παίρνονται στα πολύ σοβαρά οι εναλλακτικές ιστορικές αφηγήσεις. Είναι εύκολο για μας να φανταστούμε το τέλος του κόσμου. Θα δείτε πολλές ταινίες περι Αποκάλυψης. Όχι, όμως, το τέλος του καπιταλισμού»

Σλαβόι Ζίζεκ

Σήμερα βλέπουμε πως έχει ξεκινήσει μια νέα λυσσασμένη επίθεση του κεφαλαίου με αφορμή την κρίση: υπερεντατικοποίηση, επισφάλεια, ελαστικοποίηση, επίθεση στον άμεσο ή κοινωνικό μισθό, εμπορευματοποίηση κάθε ίχνους της ανθρώπινης ζωής, καταστροφή του ανθρώπινου και φυσικού περιβάλλοντος. Ένας νέος κύκλος συσσώρευσης πρέπει να ανοίξει, πατώντας επί πτωμάτων. Η όξυνση της επίθεσης, όμως, δεν είναι μονομερής. Ένας παγκόσμιος ταξικός πόλεμος έχει ξεσπάσει, με νέα κινήματα να κάνουν την εμφάνισή τους πλάι στα παλιότερα. Κινήματα εν πολλοίς αντιφατικά, με αυταπάτες, που έχουν χάσει σε μεγάλο βαθμό τον ιδεολογικό μύθο της αιώνιας φύσης του καπιταλισμού και ρέπουν προς μια αβλαβή διαχείριση της διαμαρτυρίας. Σωστά προειδοποιεί ο Ζίζεκ, σε ομιλία του στο κίνημα κατάληψης της Wall Street: «Να προσέχετε όχι μόνο τους εχθρούς, αλλά και τους ψεύτικους φίλους, που προσποιούνται ότι μας στηρίζουν, αλλά εργάζονται σκληρά για την εξασθένηση της διαμαρτυρίας μας. Με τον ίδιο τρόπο που πίνουμε καφέ χωρίς καφεΐνη, μπίρα χωρίς αλκοόλ, παγωτό δίχως λιπαρά θα προσπαθήσουν να μας σπρώξουν στην αβλαβή ηθική διαμαρτυρία [...]. Έχουμε βαρεθεί τον κόσμο όπου το να ανακυκλώνουμε τα κουτάκια της Coca Cola, να δίνουμε μερικά δολάρια για φιλανθρωπικούς σκοπούς ή να αγοράζουμε καπουτσίνο του Starbucks, όπου το 1% πηγαίνει στους φτωχούς του Τρίτου Κόσμου, αρκεί για να μας κάνει να αισθανόμαστε καλά. Μετά την εξωτερική ανάθεση εργασιών και βασανιστηρίων, μετά την έναρξη της ανάθεσης των ερωτικών μας ραντεβού σε τρίτους από τα γραφεία συνοικεισίων, είδαμε ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα επιτρέψαμε ακόμα και τις πολιτικές μας υποχρεώσεις να ανατεθούν σε εξωτερικούς συνεργάτες - τις θέλουμε πίσω! ».⁸

Στην παρούσα κατάσταση είναι αναγκαίο η συγκρότηση ενός κινήματος που θα προβάλλει ένα γνήσια αντισυστημικό περιεχόμενο, που θα στοχεύει στην ίδια την επανοικειοποίηση της ζωής μας. Ενός κινήματος με βαθιά αντιεξουσιαστική δομή, καθώς δεν είναι μονάχα ο καπιταλισμός

⁸ Σλαβόι Ζίζεκ: «Συρνάμε από έναν εφιάλτη», εφημερίδα *Εποχή*, 16/10/11.

που έχει βαρέσει φαλιμέντο. Μαζί του έχει χρεοκοπήσει και η νεκρόφιλη Αριστερά, τόσο η ροζ που θέλει να αναστήσει τον Κέυνς, όσο και ο μπολσεβικισμός που προσδοκά ανάσταση του πατερούλη Στάλιν. Μαζί με τον καπιταλισμό, χρεοκοπούν και οι εξουσιαστικές αναγνώσεις της ιστορίας που θέλουν την κοινωνική απελευθέρωση να επιβάλλεται από τα πάνω προς τα κάτω, μέσα από πεφωτισμένες κομματικές δικτατορίες. Η κοινωνική απελευθέρωση δεν είναι μια κατασκευή που επιβάλλεται από τους κατέχοντες την απόλυτη αλήθεια κομισάριους. Η κοινωνική απελευθέρωση είναι δημιουργία, είναι η εφαρμογή στην πράξη της δημιουργικής/επινοητικής δραστηριότητας των προλεταρίων, είναι η από τα κάτω λαϊκή αυτενέργεια.

Γι' αυτό και στη παρούσα ιστορική στιγμή, που είναι κρίσιμη όσο ποτέ, πρέπει να ενδυναμώσουμε το μέχρι σήμερα ανεπαρκές αντιεξουσιαστικό κίνημα, χτίζοντας νέες αλληλέγγυες κοινωνικές σχέσεις, ανταγωνιστικές προς τις υπάρχουσες σχέσεις του φιλοτομαρισμού, της αλληλοφαγιάς και του ανταγωνισμού (ενίοτε και «ελεύθερου»...)

Χρειαζόμαστε όσο ποτέ αντιδομές σε διαλεκτική σχέση με τους νέους κοινωνικούς αγώνες και τα αναδυόμενα κινήματα και όχι αποκομμένες νησίδες αυτοαναφορικότητας και ανακύκλωσης των εαυτών μας. Να μη μας τρομάζει η αντιφατικότητα των κινημάτων αυτών, αλλά ούτε και η δική μας αντιφατικότητα. Πέρα από μουχλιασμένες λογικές «επαναστατικής καθαρότητας», πρέπει να συνειδητοποιήσουμε πως δε θα μπορέσουμε ποτέ να πιάσουμε ψάρια αν δεν βρέξουμε κώλο.

Ο καπιταλισμός βρίσκεται στην άκρη του γκρεμού. Ας τον βοηθήσουμε να κάνει ένα βήμα μπροστά...

Υστερόγραφο: Αν και το ζήτημα του καπιταλισμού δεν είναι στενά ζήτημα ηθικής, ωστόσο δεν πρέπει να υποτιμάμε και την ηθική διάσταση του (που όταν όμως κεντριοκοιείται γίνεται κυδαίος ηθικισμός). Σε μια επίδειξη αμοραλισμού ο επικεφαλής ενός μεγάλου επενδυτικού ομίλου Άμιτ Σαρκάρ δήλωσε για την ελληνική κρίση: «Η δουλειά μας είναι να βγάζουμε λεφτά, όχι να σκεφτόμαστε τι θα συμβεί στους Έλληνες πολίτες. Δεν υπάρχει εξάλλου νόμος που να απαγορεύει να εκμεταλλευτείς τον μαλάκα».

Πολύκαρπος Γεωργιάδης
Φυλακές Κέρκυρας
6 Νοεμβρίου 2011

